

ΝΕΑ ΖΩΗ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΑΓΓΕΛΟΥ ΣΙΚΕΛΙΑΝΟΥ : «Thalasia» (ποίημα)	ΓΙΩΡΓΟΥ ΣΑΡΑΝΤΑΡΗ : «Μάρθας βίος» (διήγημα)
ΡΑΪ-ΝΕΡ ΜΑΡΙΑ ΡΙΔΚΕ : «'Από τὸ 'Ωρολόγιο» (ποίημα) μετ. Γ. Θ. Καρανικολοῦ	ΘΕΟΔΩΡΟΥ ΞΥΔΗ : «Τὸ τραγούδι τῶν ἰσκιῶν» (ποίημα)
Γ.Κ. ΒΛΑΧΟΥ : «'Επίγραμμα» (ποίημα)	ΑΛΕΞ. Σ. ΒΕΪ-ΝΟΓΛΟΥ : «Οἱ ἀγνές νύχτες» (νουβέλλα)
Γ. Κ. ΒΛΑΧΟΥ : «'Ο Δροσίνης καὶ οἱ κριτικοί του»	ΤΕΛΛΟΥ ΑΓΡΑ : «'Η Κερένια Κούκλα τοῦ Κ. Χρηστομάνου»
ΔΗΜ. ΑΠ. ΚΑΠΕΤΑΝΑΚΗ : «Οἱ Θεοὶ κοιμοῦνται» (ποίημα)	Θ. ΑΘΗΝΟΓΕΝΗ : «'Η πλάση γέρνει...» «Κι' ἀργοκυλάει...» (ποιήματα)
ΘΑΝΟΥ Μ. ΣΟΥΛΤΑΝΗ : «Στὴν ἔρημο» (ποίημα)	ΣΗΜΕΙΩΜΑΤΑ
ΑΝΤΡΕΑ ΚΑΡΑΝΤΩΝΗ : «Ρωμαντικές ρίμες» (ποίημα)	Βιβλία ποὺ λάβαμε—'Αγγελίες 'Αλληλογραφία

ΧΡΟΝΙΑ Α΄.

ΤΙΜΗ ΔΡΧ. 5

ΑΡΙΘ. ΦΥΛΛΟΥ 2 (5)

ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΣ 1934

ΝΕΑ ΖΩΗ

ΜΗΝΙΑΙΑ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ
ΓΡΑΜΜΑΤΩΝ & ΤΕΧΝΗΣ

Υπεύθυνος

ἐπί τῆς ὕλης

Θ. Μ. ΣΟΥΛΤΑΝΗΣ

Υπερίδου 14

Διαχειριστής
ΜΙΜΗΣ ΚΥΡΙΑΚΙΔΗΣ

Συνδρομή Ἑσωτερικοῦ Δρχ. . . 50

Ἐξωτερικοῦ σελλ. . . 6

Ἐμβάσματα :

ΜΙΜΗΝ ΚΥΡΙΑΚΙΔΗΝ

Σταδίου 48

Ἀθῆνας

ΓΡΑΦΕΙΑ :

Σταδίου 48

ΕΚΔΟΤΙΚΟΣ ΟΙΚΟΣ

Μ. Γ. ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ & ΣΙΑ

Τὰ παλαιὰ τεύχη τῆς «Νέας Ζωῆς» εὐρίσκονται στὰ Γραφεῖα μας (Σταδίου 48) καὶ πωλοῦνται μὲ τὴν ἴδια τιμὴ.

ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΝ Ε. Ε. ΣΕΡΓΙΑΔΟΥ

Γεωργίου Σταύρου 10—ΑΘΗΝΑΙ

ΝΕΑ ΖΩΗ

ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΣ 1934

THALASSIA

Ἐδ' ὄχῳ τῆ λαχάρα σου ἀνεβάσει
τὴν ἰλασὴ' τοῦ γέλιου σου, καθάρια,
καθὼς ἅμα χορεύει τὸ θαλάσσι,
νὰ σειῶνται ξαφνικὰ τὰ κροταλάρια.

Ἐδῶ διαβαίνεις μὲ γυμνὰ ποδάρια,
καὶ τὴν καρδιά σου, πάντα ὅσο νὰ φτάσει
τὸ λάγγεμα, ὃ ἀφρός σ' ὄχει ἀραδιάσει
στὰ γόνατα, λαιμοὺς μαργαριτάρια.

Ἡ ματιά μου, ἂν σοῦ σφίγγει δροθὰ τὰ στήθη,
σὰ θαλασσοπνιμένη, ἀπὸ τὰ βύθη
τῆς πιθυμιάς, σὲ σέρνω μέσα στ' ἄντρα·

Καὶ τὸ κορμί σου πὰ δὲν ξεχωρίζει,
ἢ πηγὴ τοῦ φιλοῦ μου ὡς ἀναβροῦζει,
τὸ φῶς, τὸ κῆμα, τὴ στεριά, τὸν ἄντρα!

ΑΓΓΕΛΟΣ ΣΙΚΕΛΙΑΝΟΣ

ΡΑΪΝΕΡ ΜΑΡΙΑ ΡΙΛΚΕ

ΑΠΟ ΤΟ "ΩΡΟΛΟΓΙΟ,"

"Αν είχα γεννηθεῖ ἄλλοῦ πουθενά,
σ' ἐκειὲς τὶ χῶρες,
πὸν οἱ μέρες πὸ ἀλαφρές, πὸ λυγερές οἱ ὥρες —
τὶ θᾶβρυσκα γιὰ Σὲ τραγούδια γιορτινά,
καὶ πῶς θὰ Σὲ κρατούσανε τὰ χέρια μου ἀπαλά,
ἀλλιῶς ἀπ' ὅτι Σὲ κρατοῦνε τώρα, μέ... φοβέρα.

Τότε θᾶειχα τὴν τόλμη νὰ Σὲ σπαταλήσω,
Ἐσένα, ἀπέραντο παρόν.
Κι' ὡσὰ μιά σφαῖρα
θᾶειχα τὴν τόλμη νὰ Σὲ ρίξω
μέσ' σ' ὅλες τὶς χαρές, ὅπου ἤθελε γνωρίσω
ὅτι ἕνας μας ψηλὰ θὰ σήκωνε τὰ χέρια,
τὴν πτήση Σου γλυκὰ νᾶναχαιτίση,
Ἐσένα τρυφερὰ γιὰ νὰ κρατήση,
"ὦ, Σὺ! τῶν ὄντων ὁ "ὦν!

Τότε στὰ χέρια μου θὰ Σὲ εἶχα κρατήσει
νὰ λάμπης σὰν κόψη σπαθιοῦ
σὲ δαχτυλίδι χρυσοῦ χρυσαφιοῦ
θᾶειχα τὴ λάμψη Σου περικλείσει,
καὶ θᾶειχα μὲ δαῦτο στολίσει
τὸ κάλλος τοῦ πὸ ἄσπρου χεριοῦ.

Τὴν Εἰκόνα Σου θᾶειχα ἐγὼ ζωγραφίσει —
μὰ ὄχι ἀπάνου σ' ἔνανε τοῖχο στενό,
στὸν ἴδιο τὸν Οὐρανό,
ἀπὸ ἄκρη σὲ ἄκρη ἀνοιχτό,
τὸ ἄγαλμά Σου θὲ νᾶειχα ἐγὼ στήσει —
ὅμοια μ' ἔνανε γίγα τρανὸ θὰ τᾶειχα σκαλίσει:
σὰν πυρκαϊά, σὰ βουνό,
σὰν τὸν Σαμούν, ὅπου ὀρθώνεται μὲς στῆς ἐρήμου τὸν κουρνιαχτό —
μὰ
εἶναι καὶ δυνατὸ: νὰ Σᾶειχα εὔρει τὸν ἴδιον ἐγὼ
μιά φορὰ...

Οἱ φίλοι μου εἶναι μακριά,

τὸ γέλιο τους μόλις ἀκούω ἐδῶ νᾶντηχᾶ:
κι' Ἐσὺ: εἶσαι ἕνα πουλί, πεσμένο ἀπὸ τὴ φωλιά,
μικροῦνα πουλί, μὲ μάτια τρανά,
μὲ νύχια κτρινωπά — καὶ Σὲ πονάω.
(Πάνω στὸ χέρι μου Σὲ κρατάω, μᾶναι γιὰ Ἐσένα πελώρια πλατύ).
Καὶ μιὰ σταγόνα στὸ δάχτυλό μου Σοῦ φέρνω ἀπὸ τὴν πηγὴ,
καὶ Σὲ κοιτάω, πῶς τὸ διψᾷς μὲ λαχιάρα
κι' αἰσιτάνομαι, πῶς χτυπᾷν τῶν καρδιῶνε μας οἱ παλμοί,
καὶ τῶν δυονῶνε μας — ἀπὸ μιὰ μεγάλη τρομάρα!

Γ. Θ. ΚΑΡΑΝΙΚΟΛΟΣ

ΕΠΙΓΡΑΜΜΑ

Ἐσταύρωσαν τὸν πόνο μας
στοῦ Παρθενῶνα τὴ μετώπη
στὴν πανοπλία τῆς Ἀθηνᾶς.

Στὸ ἐκστατικό σου ἀνάβλεμμα
τῶν Ἀτικῶν μνημείων, διαβάτη,
φέρε τὴ σκέψη καὶ σὲ 'μᾶς.

Στὸ ἐκλεπτυσμένο ἀνάγλυφο
τοῦ Ἰωνικοῦ ἑνθμοῦ, βαρειά
τοῦ ἰδρωῶτα ἢ σμίλη ἀκόμα πέφτει.

Ἐλα, καὶ σιῶν Ὀλύμπιων
θεῶν τὴν ἠρεμία θὰ 'δεῖς
τοῦ σπαραγμοῦ μας τὸν καθρέφτη.

Ἐ μακρονέ μας ἄνθρωπε,
ἂν ὅτι πόνεσε ἀγαπᾷς
γιὰ τὴν ψυχὴ μας θὲ νὰ κλάψεις.

Καὶ στὴν ἀθανασία μας
μὲ τὸν καινούργιο πόνο Σὺ
καντῆλι ἐδλαβικὸ θ' ἀνάψεις.

Γ. Κ. ΒΛΑΧΟΣ

Γ. Κ. ΒΛΑΧΟΥ

Ο ΔΡΟΣΙΝΗΣ ΚΑΙ ΟΙ ΚΡΙΤΙΚΟΙ ΤΟΥ

*Mais le vice n'a point pour mère la science
et la vertu n'est pas fille de l'ignorance.*

AGRIPPA D'AUBIGNÉ

Ο Άλκης Θρούλος στο Νο. 7 του περιοδικού «Σήμερα» ασχολείται με τον ποιητή Γ. Δροσίνη (1) δηλώνει όμως προκαταβολικά ότι θεωρεί το έργο του τόσο άσημαντο ώστε η έννεα σελίδες που του χαρίζει δεν έχουν άλλο, κατά τη γνώμη του, σκοπό από το να διαλύσουν την καταθλιπτική πλάνη που βάρυνε την κρίση των θαυμαστών του.

Θα μπορούσαμε με τη σειρά μας ν' αγνοήσουμε την κριτική αυτή που θέλει να μās αποκαλύψει την «αναλλοίωτη κενότητα» του έργου του, απλούστατα γιατί, ενώ ο κριτικός δηλώνει πως θα μιλήσει για το Δροσίνη, δεν κάνει τίποτ' άλλο από το ν' αναπαριστά άναγλυφικά αντί του Δ. τον ίδιο τον εαυτό του...

Καθῆκον αυτοσεβασμού μās επιβάλλει να τον παρακολουθήσουμε: δύσκολο έργο: ο κριτικός μας είναι τόσο περήφανος ώστε αρνείται και τον ελάχιστο οίκτο στον σεβάσμιο γέροντα! δικαιολογημένα: αφού «ή καλή φύση έδωσε σ' όσους έπροίκισε μέτρια την οίηση και τη ματαιοδοξία σαν αντίσταθμισμα που τους κάνει ίσους με τους άλλους».

Αυτό θάταν λίγο: «ή παραγωγή του Δ., γράφει, δεν ηύρε απήχηση ούτε και στο μεγάλο κοινό» θεληματικό ψέμμα: γιατί δεν μπορώ να φανταστώ πως υπάρχει άνθρωπος των γραμμάτων που ν' αγνοεί με πόση τρυφερότητα και στοργή αγκάλιασαν οι πόθοι όλων εκείνων που

(1) Πλατειά μελέτη δεν έγινε πάνω στο έργο του: οι κριτικές των βιβλίων που κατά καιρούς εξέδιδε δεν έχουν αξιώσεις εξαντλητικής ανάλυσης. Ο Μ. Πετρίδης στο βιβλίο του «Σύγχρονοι Λογοτέχνες» του αφιερώνει λίγες, εξαιρετικές, αλήθεια, σελίδες, μα πάντως ανεπαρκείς ν' αναπαραστήσουν με όλα του τα χαρίσματα και τις ελλείψεις ένα έργο τόσο ογκώδες: εύχης έργο θάναι μα πλατύτερη μελέτη.

Στο σημερινό μας σημείωμα ασχολούμεθα με την κριτική του Άλκη Θρούλου μόνο, που όπως θα δούν οι αναγνώστες της «Νέας Ζωής», είναι σωστός μπαξές.

βγήκαν από την καρδιά του μεγάλου κοινού, τις απαλές νότες του συγκινημένου τραγουδιού του.

Προχωρούμε στο μπαξέ: Ο Δ. απέκόμισε διάφορα αξιώματα: έγινε τμηματάρχης των καλών τεχνών και Άκαδημαϊκός και με τη δύναμη των αξιωμάτων του χτυπάει τις αξίες και υποστηρίζει μόνο τους άσημαντους κι' όπισθοδρομικούς συγγραφείς... ποιός; ό περίφημος Δροσίνης που:

*Φιλεί το χέρι που τον πλήγωσε
μ' ενός ώραίου θυμού χτυπήματα*

που:

*μισεί το χέρι που τον μόλυνε
με ταπεινής αγάπης χάδι,*

(Φωτερά Σκοτάδια)

Ο Δροσίνης που έγραψε:

*Το κορμί μας να σέρονται
ταπεινά στη δουλειά
κι' ή ψυχή μας να υψώνεται
σε θρονι βασιληά!*

(Άλκωνίδες)

Ο άνθρωπος που με την Έστία, το υπέροχο περιοδικό Μελέτη και τη σειρά των όφελιμων βιβλίων έσκόρπισε τα φώτα της παιδείας και στη μικρότερη γωνιά της Έλληνικής γης. Τα όφελιμα βιβλία ό Θρούλος τα αποκαλεί άνωφελή: λησμονεί πως υπήρξε έποχή που έδωσαν στο μεγάλο κοινό, για το όποιο θέλει να φαίνεται πως ενδιαφέρεται ανεκτίμητες ύπηρεσίες: ήταν ή έποχή που πλημμύριζαν την Ελλάδα άτεχνες και κακοδιαλεγμένες μεταφράσεις ξένων μυθιστορημάτων: τα όφελιμα βιβλία έξήτησαν να μορφώσουν πρακτικά, αλλά πραγματικά τον Έλληνικό Λαό: βέβαια σήμερα ή μετατόπιση του κοινού ενδιαφέροντος μειώνει τη σημασία τους, αλλά μπορείτε να μου υποδείξετε μιá άλλη σειρά με θέματα ταξινομημένα σε τρόπο που να είναι δυνατό να όφελήσουν το λαό;

Ο Δροσίνης έστάθη φωτεινό θαύμα εργατικότητας μέσα στο πέλαγος της γενικής άδιαφορίας: έμόχθησε για το λαό, γιατί τον αγάπησε κι' ό λαός τον έννοιωσε γιατί μίλησε με την όμορφη ψυχή του.

*
**

Ο Δροσίνης, ό Παλαμās κι' ό Καμπās είναι οι πρώτοι που με τη δημιουργική τους εργασία έβαλαν σε πράξη το δημοκρατικό κίνημα του νεωτέρου Έλληνισμού: το δημοτικισμό: το κίνημα κατόπιν άκολούθησε. ποικίλους δρόμους και λογής-λογής φλάμπουρα: ό Δροσίνης δεν άλλαξε το βήμα του: με το δίκιο του έφοβήθη τους καυγάδες των «γλωσσαμυν-

τόρων» κάθε σχολής πού με κακόφωνες λέξεις ἐτάραξαν τὸ Πανελλήνιο τιμὴ του γιατί εὐθύς ἀμέσως ἐννοίωσε μὲ ποιὸν τρόπο μπορεῖ νὰ ἐπιβληθεῖ πραγματικά τὸ δημοκρατικὸ κίνημα, καὶ τὸ χαρακτηριστικὸ τοῦ «ἀπέχοντος» πού τοῦ ἀποδίδει ὁ Πετρίδης, χωρὶς νὰ θέλει νὰ τὸν κατηγορήσει, καθόλου δὲν τὸν ὑποτιμᾷ· ἀπλούστατα προσέφερε ὅ,τι μπόρεσε στὸν κύκλο πού ἀνεκάλυψε τὶς ἰκανότητές του (*): εἶναι ἐξ ἄλλου ἀνάξιο συζητήσεως ἐκεῖνο πού λέει ὁ κριτικὸς τοῦ «Σήμερα», δηλ. ὅτι ὁ Δ. ἐπολέμησε τὸ Δημοτικισμὸ ὕπουλα καὶ πλάγια.

Ὁ ποιητὴς μας ἐσπούδασε καὶ στὴ Γερμανία· ἀλλὰ «ἡ ἐπικοινωνία του μ' ἕναν ἐξελιγμένον πολιτισμὸ δὲν τοῦ ἀπεκάλυψε τίποτε, δὲν τοῦ δίδαξε τίποτε, δὲν τοῦ ἀνοιξε κανέναν ὁρίζοντα». Αὐτὸ ὅμως δὲν εἶναι ἀκριβές· τοῦ δίδαξε πολλά, πού συγκεφαλαιοῦνται σ' ἕνα μόνο: ὅτι, δὲν ἔπρεπε νὰ ζητήσει τὴν Τέχνη του ἔξω ἀπὸ τὴ Φύση του.

* *

Ὁ Δροσίνης ἀποφεύγει τὰ σχολιὰ μονοπάτια· ὄχι ἀπὸ ἀδυναμία· σποραδικὰ ἔδωσε ὠρισμένα κομμάτια διανοητικῶν ποιημάτων, ἰδίως μεταφράσεις· τελευταῖα στὴ συλλογὴ «Εἶπε» θέλησε νὰ ἐμβαθύνει στοχαστικά σὲ θέματα διανοητικὰ καὶ συχνὰ ἀντιποιητικὰ ἢ προσφορὰ του ὅμως δὲν θὰ κριθεῖ ἀπ' αὐτὸ τὸ μέρος τῆς ἐργασίας του· τὰ στοχαστικὰ τραγούδια τοῦ Δροσίνης εἶναι θεληματικὸ ξαναγύρισμα στὴν ἀφετηρία του· εἶναι σταμάτημα τῆς δροσερῆς πηγῆς του. Ἀλλὰ δὲν πρέπει νὰ νομισθεῖ ὅτι ὁ Δ. εἶναι «ἀφελής» μὲ τὴν ἔννοια τοῦ μὴ διανοητικοῦ· δὲν μοιάζει καθόλου, μὰ καθόλου, τὸ δημοτικὸ ποιητὴ· ὁ τελευταῖος αὐτὸς εἶναι πραγματικὰ ἀφελής, ἀπλοϊκός· — πρὸς τὸ δημοτικὸ τραγουδιστὴ κλείνει περισσότερο ὁ Κρυστάλλης. — Τὸ λαϊκὸ τραγοῦδι εἶναι πρωτόγονο· δὲν ξεχωρίζει καθαρὰ τί εἶναι στοχασμὸς καὶ τί εἶναι γνήσιο αἶσθημα· ἄς γράφεται πάντα σὲ τόνο ὑποκειμενικό· εἶναι ἀπρόσωπο, γιατί δὲν πηγάζει ἀπὸ κανένα διαφορισμὸ προσώπων· δὲν βγαίνει ἀπὸ τὴν πλατεία καὶ διακριτικὴ ἀντίληψη πνευματικὰ ὀλοκληρωμένων ἀνθρώπων.

Ὁ ποιητὴς μας εἶν' ἀλήθεια πὼς ἐμελέτησε πραγματικὰ τὴ λαϊκὴ ποίηση, ἐμελέτησε τοὺς λαϊκοὺς θρύλους, τὶς προλήψεις, τὶς ταπεινὲς ἱστορίες τῶν ἀσήμαντων ἀνθρώπων· ἐμελέτησεν ἀκόμη τὰ μοτίβα τῶν δημοτικῶν τραγουδιῶν καὶ τὴν πλαστικὴ τους, ἀρκετὰ πλουσία, τὴν μετεχει-

(*) Ὁ Καθηγητὴς κ. Ἰ. Θεοδορακόπουλος σὲ μελέτη του μὲ τίτλο «Δημοτικισμὸς καὶ πνευματικὸς νεοπλουτισμὸς» (Ἀρχεῖον Φιλοδ. καὶ Θεωρίας Ἐπιστημῶν)—τεῦχος Δέκ. 33—τονίζει ἰδιαιτέρως τὴ συμβολὴ τῶν λογοτεχνῶν στὴν ἐπικράτηση τοῦ Δημοτικισμοῦ τὸν καιρὸ πού οἱ «κομψευόμενοι» ὅπως ἀποκαλεῖ τοὺς γλωσσολόγους τοῦ συρμοῦ ἐθοροβοῦσαν ἐντελῶς ἄσκοπα. Στὴ μελέτη αὐτὴ γίνεται μιὰ ἐξαιρετικὴ ἀνατομία τῆς πνευματικῆς μας ζωῆς ἀξία ἰδιαιτέρας προσοχῆς ἀπὸ ὅλους.

ρίστη στὰ δικό του στίχο. Ὁ Θροῦλος γράφει: «Ἡ μίμηση δὲν ὑπῆρξε κανένα παραστράτημα γιὰ τὸ Δροσίνη, δὲν κατέπνιξε σ' αὐτὴ κανένα ταιλέντο». Θαναμαστὴς τοῦ ἀπλοϊκοῦ καὶ πηγαίου τραγουδιοῦ, ἔγραψε δημοτικὰ τραγούδια χωρὶς νὰ «εἶναι καταφανέστατη ἡ ἐκζήτηση τῆς ἀφελείας, ἡ ἔλλειψη εἰλικρινείας καὶ ἡ προσποίηση». Τὰ δημοτικὰ του τραγούδια εἶναι ἐξ ἄλλου ἀληθινὰ ὅτι σὲ πολλὰ διαφέρουν ἀπὸ τὰ γνήσια δημοτικά, γιατί, μὲ τὴ διάθεση ἀνώτερης πολλὰς φορὲς τεχνικῆς ἐφτιαξε στίχο πῶς πλαστικό, μὲ λεπτὲς nuances ἄγνωστες στὸν ἀμόρφωτο τραγουδιστή.

Μὰ ὁ Δροσίνης δὲ βρῖσκεται οὔτ' ἐδῶ· βέβαια ὁ Θροῦλος δὲν μπορεῖ νὰ τὸν παρακολουθήσει καὶ νὰ εὔρει τὴν πηγὴ τῆς ἐμπνεύσεώς του ἀφοῦ προκαταβολικὰ τοῦ ἀρνεῖται κάθε ἰκανότητα· «ὁ ἐσωτερικός, γράφει, κόσμος τοῦ Δ. δὲν ἦταν ἐπιδεκτικὸς καμιάς ἀναπτύξεως».

* *

Ἡ βαθύτερη κατανόηση τοῦ ἔργου τοῦ Δ. εἶναι πραγματικὰ δυσχερὴς γιατί, ὅπως εἶπαμε δὲν εἶναι ἀπλοϊκός· ἀντιθέτως εἶναι πνευματικὸς ἀνθρώπος· ἀλλὰ, «ἕνας ποιητὴς πού δίνει τὴν κυρίαρχη σημασία στὰ θέματα κι' οὔτε σκέπτεται νὰ ἀναζητήσει τὸν παλμὸ πού ἐμφυσήθηκε μέσα τους δείχνει καθαρὰ πόσο λίγο εἶναι δημιουργὸς καὶ καλλιτέχνης». Καὶ πάρα κάτω: «Ἡ ἀφηγηματικὴ ποίηση, ἡ ποίηση μὲ ὑπόθεση στερεῖται ἀπ' ὅτι ἀποτελεῖ τὴν οὐσία τῆς ποιήσεως: ἀπὸ ἔξαρση, ἀπὸ ἔκσταση, ἀπὸ λυρισμὸ». Καὶ δὲν γίνεται μὲν λόγος γιὰ «ἱστορικὰ ξαναζεστάματα» τοῦ Herédia, ὅπως ἀπὸ κάποιον ἄλλο νεοέλληνα, ἀλλὰ φαίνεται σὰν νὰ μὴν ἔχουν γραφεῖ τὰ ἀθάνατα ἀφηγηματικὰ ποιήματα λ. χ. τῆς γερμανικῆς ποιήσεως ἢ ἀκόμη τὰ τόσο συμπαθητικὰ μὲ τὴν «ὑφέρ-πουσα» συγκίνηση σοννέτα τοῦ ποιητοῦ τῶν «Γορθέε».

Ἡ ὀλοκλήρωση τοῦ πνευματικοῦ κόσμου τοῦ Δ. δίνεται σ' ὅποιον παρακολουθήσει τὴ σειρά του «**Θὰ βραδνάξη**»· ἐκεῖ μέσα ὑπάρχει ἡ ποιητικὴ του κοσμοθεωρία καὶ τὸ δικό του πιστεύω: Νὰ ὁ Δροσίνης, πρῶτο μὲν ὠριμασμένος πνευματικὰ, ὄχι φιλόσοφος, μὰ ποιητὴς ζητεῖ νὰ σπάσει τὸ μοναστικὸ περιβάλλον πού τοῦ ἐδημιούργησεν ὁ στοχασμὸς· ὑπάρχουν παλλοὶ τρόποι, καθένας συνταιριασμένος μὲ τὴν ἀτομικὴ ἰδιοσυγκρασία· ὁ ἕνας ὀδηγεῖ στὶς λυρικὲς κραυγὰς τοῦ Lenau, ἄλλος τρόπος εἶναι ἡ ρωμαλέα ποίηση πού ζητεῖ νὰ κατακτήσει τὴ Ζωή. Μὰ τὴ Ζωὴ μπορεῖ νὰ τὴν κατακτήσει κανεὶς χωρὶς κεραυνούς, μὲ μόνη τὴν ἀπλὴ καρδιά πού αἰσθάνεται τὸ μεγαλεῖο τῆς ἡρεμίας. Ποιὸς ἄλλος θὰ μποροῦσε νὰ προσφέρει τὴ γαλήνη, παρὰ ἡ Φύση πού ὑπάρχει καὶ μέσα καὶ πάνω ἀπὸ τὰ ἐφήμερα, χαράζοντας πῶς ἔντονη τὴν ἀντίθεση τοῦ πρόσκαιρου ἀπὸ τὸ αἰώνιο; Ὁ Δ. ἐνόησε τὴ χαρακτηριστικὴ αὐτὴ ἀντίθεση· ἡ ὠριμὴ Σκέψη του ἐξήτησε νωρὶς τὸ συμπλήρωμά της στὴ Φύση· μὰ ἡ φυσιολατρεία του δὲ μοιάζει οὔτε μὲ τὴν πανθειστικὴ φυσιολατρεία τοῦ

Goethe, οὔτε μὲ τὴ λυρική μετουσίωση τοῦ Ταγγόρ· δὲ μοιάζει ἀκόμη μὲ τὴ φυσιολατρεία τοῦ λαϊκοῦ τραγουδιστῆ· πού δὲν διαφέρει ἀπὸ τὸ δέντρο, τὸ ἀγρίμι ἢ τὴ βοσκοπούλα τοῦ τραγουδιοῦ του.

Ὁ Δροσίνης ἀγαπᾷ τὴ Φύση μὰ ταυτόχρονα στέκεται ἔξω ἀπὸ τὴ Φύση, σὰν ἀτομικότητα· δὲν ζητεῖ νὰ φωτογραφίσει, ὅπως τὸν κατηγοροῦν, ὅσα βλέπει, — κι' ἔχει τὸ μάτι τοῦ ἀητοῦ, — τὰ χωνεύει σὲ μιὰν ἀνώτερη σύνθεση πού δὲν εἶναι γιὰ τοὺς ἀμυήτους ἢ βαθυτέρη κατανόηση τῆς οὐσίας της. Θὰ τοῦ ἦταν ἀπείρως εὐκολώτερο νὰ τοποθετήσῃ μέσα σὲ ρωμαντικὲς στροφές τὸν ἑαυτό του σὲ δραματικὲς ἀντιθέσεις πρὸς τὴ Φύση· ἀπέφυγε τὸν ὑποκειμενικὸ ρωμαντισμὸ, γνωρίζοντας τὰ ἐλαττώματά του· ἔζητησε νὰ συγκαλύψῃ τὸ ἀτομικὸ του δρόμα ὄχι γιὰ νὰ τὸ ἀποκρύψῃ μὰ γιὰ νὰ τοῦ δώσῃ ἀντικειμενικὴ ὑπόσταση· ἐπαναλαμβάνουμε: δὲ φωτογραφίζει, ἀντικρύζει μὲ τὴν ἀντίληψη τοῦ ἀνωτέρου αἰσθητικοῦ τῆ μεταμόρφωση τῶν δικῶν του πόθων ἀνάμεσα στὶς ἐναλλαγές τῶν εἰκόνων.

Κάπου, κάπου ὁ ἀναγνώστης λησμονημένος ἀνάμεσα σὲ τοπεῖα σταματᾷ· δὲν βλέπει κανένα, κι' ὅμως αἰσθάνεται τὴν ἀόρατη παρουσία ἑνὸς **τρίτου**, ἑνὸς **ξένου**· δυὸ μάτια πίσω ἀπὸ ἕνα θάμνο παρακολουθοῦν μὲ θαυμασμὸ τὴ φυσικὴ ζωὴ, μὲ θαυμασμὸ καὶ μὲ κρυφὸ πόνο, γιὰτὶ στέκονται ἔξω ἀπ' αὐτή· δὲν θὰ δῆτε δάκρυα, οὔτε ἀναρθρὲς κραυγές ἐκ πλῆξεως, μόνο συγκρατημένα ἐπιφωνήματα θὰ σᾶς δώσουν τὴν ἀπέραντη προοπτικὴ τῆς ἀντιθέσεως. Ἡ ποίησή του λοιπὸν εἶναι συγκρατημένη· ἢ ἀπλότητά της εἶναι ἠθελημένη μὰ ὄχι καὶ προσποιητή· δὲν στερεῖται οὔτε ἀπὸ «βάθος», οὔτε ἀπὸ «ἐπέκταση», οὔτε ἀπὸ «ἀνάταση» καὶ «πνοή», μὰ δὲν ἀγαπᾷ τὰ θολωμένα νερὰ πού φαίνονται πιὸ βαθειὰ παρ' ὅσο εἶναι. Δὲν εἶναι σωστὸ ἔξ' ἄλλου νὰ κατακρίνωμε τὸν κ. Πετρίδη, γιὰτὶ, στὴ διαύγεια, τὴ σαφήνεια καὶ τὴ φωτεινότητα εἶδε τὴν ἀνωτερότητά του. Ὁ Δροσίνης ἤθελε τὸ δρόμο του εὐθύς ἔξ' ἀρχῆς, καὶ ἡ ποίησή του ἂν δὲν εἶναι τὸ ὀλόχρυσο ἔπαθλο τῆς ματωβαμένης νίκης ἑνὸς Σαίξπηρ ἢ ἑνὸς Dante, εἶναι ὅμως ὁ πλούσιος θερισμὸς τοῦ σιταριοῦ πού ἔπεσε στὴ γόνιμη γῆ τοῦ θελκτικοῦ τοῦ εἰδυλλίου μὲ τὴ Φύση.

Ὁ Ἄλκης Θρυλὸς ἀρνεῖται καὶ τὸν ἄλλο χαρακτηρισμὸ τοῦ κ. Πετρίδη: ὅτι εἶναι **κλασσικός**, **Ἕλληνας** καὶ **διανυγής**, ὑποστηρίζοντας ὅτι ἄλλο θὰ πεῖ Ἕλληνας καὶ κλασσικός καὶ ἄλλο διαύγεια καὶ σαφήνεια, κι' ὅτι τὰ ἔργα τοῦ Αἰσχύλου καὶ τοῦ Πινδάρου ἀσφαλῶς δὲν γίνονταν στὴν ἀρχαιότητα κτῆμα τοῦ καθενός». Ἡ διχογνωμία πιστεύω ὅτι προέρχεται ἀπὸ διαφορετικὴ ἀντίληψη τοῦ ὅρου **κλασσικός**: κλασσικός δὲν θὰ πεῖ εὐκολονόητος κι' οὔτε θέλει νὰ πεῖ, ὅπως κατάλαβα, τέτοιο πρῶγμα ὁ κ. Πετρίδης· εἶναι ἀναμφισβήτητο ὅτι ὁ Πίνδαρος καὶ ὁ Αἰσχύλος οὔτε καὶ σήμερον εἶναι προσιτοὶ σ' ὅλους, κι' ὅμως θεωροῦνται κλασσικοί. Ἄλλα λοιπὸν εἶναι τὰ κύρια χαρακτηριστικὰ τοῦ κλασσικισμοῦ: εἶναι ἡ χρησιμοποίησις φραστικῶν τρόπων καὶ λογικῶν σχηματισμῶν τέτοιων πού

νὰ μὴν ἐπηρεάζονται ἀπὸ τὰ διαβατικὰ καπρίτσια τῶν ἐφήμερων γενεῶν.

Λέγοντας ἔξ' ἄλλου **Ἕλληνας** ὁ κ. Πετρίδης φαντάζομαι ὅτι εἶχε ὑπ' ὄψιν του τὸν τύπο τοῦ **κλασσικοῦ Ἕλληνα** πού χαρακτηριστικὸ του εἶναι ἡ διαύγεια κι' ὄχι τὸ εὐκολονόητο· τὸ ὅτι βλέπει πιὸ **βαθειὰ μὲ τὴ βοήθεια τῆς φυσικῆς διαυγείας του σὲ σημεῖο πού νὰ μὴ μπορούμε νὰ τὸν παρακολουθοῦμεν ὅλοι**. Καὶ κλασσικός, εἶναι ἀλήθεια, δὲν εἶναι ὁ Δροσίνης, ἐκτὸς ἔαν μὲ τὸν Goethe δώσουμε στὸν ὄρο κλασσικός τὴν πολὺ πλατειὰ ἐρμηνεία τοῦ ὑγιοῦς, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸ Ρωμαντικὸ πού χαρακτηρίζεται ὡς ἄρρωστο.

Ἡ ἀντικειμενικότητά του καὶ ἡ κομψότης τὸν φέρνει μᾶλλον πρὸς τοὺς Παρνασσιακοὺς, πού χωρίζονται ἀπ' αὐτὸν γιὰτὶ ὁ Δ. εἶναι γεμάτος, σὰν **Ἕλληνας**, λαχάρια πρὸς τὸ φῶς καὶ τὴν ἀφέλεια. Εἶναι ἄλλωστε ἀφελὲς νὰ πιστέψωμε πὼς θὰ ἦταν φυσικὴ ἢ ὠρίμανση κλασσικῶν τύπων στὸ ἄμορφο νεοελληνικὸ περιβάλλον· αὐτὸ δὲν σημαίνει ὅμως πὼς ἡ ποίησή μας δὲν ἐγνώρισε ξεχωριστὲς ἀτομικότητες ὅπως ἐκεῖνη τοῦ Δροσίνης.

Ὅσο γιὰ τὸ διηγηματογραφικὸ καὶ τὸ μυθιστοριογραφικὸ ἔργο τοῦ Δ. ὁ Ἄλκης Θρυλὸς φαίνεται ὑπολαμβάνει ἀφελεῖς τοὺς ἀναγνώστες του ὥστε νὰ πιστεύει πὼς μορεῖ νὰ τοὺς κάνει νὰ πιστέψουν κι' αὐτοὶ στὴ γελοιογραφικὴ ἀναπαράστασή του μέσα στὶς σελίδες τοῦ «Σήμερον»...

Ἐκεῖνο τέλος πού κάνει ξεχωριστὴ ἐντύπωση εἶναι ὅτι τὸν κατηγορεῖ ὡς συντηρητικὸν καί, ὅπως φαίνεται, αὐτὸς εἶναι καὶ ὁ λόγος τῆς ὀλοκληρωτικῆς ἀρνήσεως τῆς ἀξίας του.

Πρῶτα-πρῶτα προοδευτικότης δὲ θὰ πεῖ ἀπλά: **ἀρνηση**, ἀλλὰ **καὶ δημιουργία**: ἡ δημιουργία ὅμως ἔχει ἀνάγκη ἀπὸ τὸ πολύτιμο ὕλικὸ πού προσέφεραν ἄνθρωποι σὰν τὸ Δροσίνης, παρ' ὅλες τὶς ἐλλείψεις πού πραγματικὰ θὰ μπορούσε νὰ τοῦ καταλογίσει κανεὶς.

Γιὰτὶ νὰ ἀρνηθοῦμε ἄκριτα αὐτὴν τὴν προσφορὰ πού μᾶς εἶναι χρήσιμη ὅταν ἀκριβῶς βαδίζουμε πρὸς νέες ἐκπολιτιστικὲς ἀξίες;

Ἔχω ἀκόμη τὴν περιέργεια νὰ ρωτήσω τὸ θρυλικὸ κριτικὸ: ποιὸν πνευματικὸ κόσμον ἀντιπροσωπεύει ὅταν ἀποκαλύπτει τὴν κενότητα τοῦ ποιητῆ τῶν «Κλειστῶν Βλεφάρων»; Ποιὰ προοδευτικὴ θέση ὅταν τὸν κατηγορεῖ ὡς συντηρητικὸν; Ἀπορίες εὐλογες ὅταν σὲ ἑννέα σελίδες τοῦ «Σήμερον» δὲν ὑπάρχει οὔτε μιὰ σκέψη δικαιολογημένη.

Γ. Κ. ΒΛΑΧΟΣ

ΟΙ ΘΕΟΙ ΚΟΙΜΟΥΝΤΑΙ...

Στὸν Νίκο Καράμπελα

Χλωμές ἀπόψε κλαίγουνε τοῦ ὄνειρου μου οἱ κοπέλλες
μπροστά στ' ἀπογνωσμένο μου, στ' ἄρρωστο μου φεγγάρι...
κ' εἶναι κ' ὠχρὲς καὶ σιωπηλὲς κ' εἶναι καὶ διψασμένες
κ' οἱ κεφαλές τους γείρανε σιτὸς ὤμους τους... — ὦ βάρη!

... Κοπέλλες πὸν ἀγαπῶ...

Τρελλὸς καημὸς τίς τρώει βαθειὰ κ' αὐτὲς καὶ τὸ φεγγάρι
κ' ὁ πνευρὸς πνίγει βαρεῖες αὔρες π' ἀροκουλιῶνται
σὲ φλογισμένα μέτωπα... Κ' ἐγὼ πεθαίνω ἀπόψε:
"Ὅλ' οἱ Θεοὶ κουράστηκαν... Μ' ὕπνο βαθὺ κοιμοῦνται.

... Κ' ἐγὼ μονάχος ἀγρυπνῶ!

ΔΗΜ. ΑΠ. ΚΑΠΕΤΑΝΑΚΗΣ

ΣΤΗΝ ΕΡΗΜΟ...

Σὰν τὸ πουλί φτερούγιζε μακρὰ μου κάθε πόθος
καὶ μοναχὸς ἀπόμεινα κ' ἀνήμπορος πολὺ,
κ' ἦταν ὁ κάθε λογισμὸς τόσο θαμπὸς καὶ νόθος
πὸν τῶδιωξε πολὺ μακρὰ τοῦ πόθου τὸ πουλί.

Ἄπο τοὺς πόνους ἀδειανὴ κ' ἀπ' τὴ χαρὰ, ἡ καρδιά μου
στ' ὄραμα μπρὸς ἀπόμεινε μὲ βλέφαρα κλειστά,
κ' ὅσο πηγαίνει χάνεται μέσ' στὴ σιωπὴ τῆς ἄμμου,
κ' εἶναι τὰ φῶτα πὸν ἔλαμψαν ἀπὸ καιρὸ σβυστά!

ΘΑΝΟΣ Μ. ΣΟΥΛΤΑΝΗΣ

ΡΩΜΑΝΤΙΚΕΣ ΡΙΜΕΣ

Δειλινὰ δάκρυα σιάζετε μάτια ὄνειροπαρμένα
μηδ' ἓνα μίλημα ἔρχεται νὰ σπάσει τὴ σιωπὴ,
καὶ ἄνθια πὸν δὲ βλαστήσανε σιὰ σύγνεφα σπαρμένα
μὲ τὴ δροσιά τοῦ ἀπέραντου σιὰ φύλλα τους ρωπή.

Ἦ νὰ φτεροκοποῦσα ἀοργὰ σιτὸς ἀέριους μπαξέδες
θησαυριστὴς τῶν βραδιανῶν οὐρανολουλουδιῶν,
γιὰ νὰ σὲ θάψω πίκρα μου σὲ πλήθια μενεξέδες
πὸν εἶναι βαθειοὶ σὰ θάλασες καὶ σὰν ψυχὲς παιδιῶν.

Καὶ νὰ μὴ σπαταλέυεσαι ποτὲ ξανθὸ γλυκόφως
μέλι γιὰ τίς ἀπόκρυφες λαχτάρες τῆς καρδιάς,
ἀπὸ τὴν ὀρθρινὴ χαρὰ πὸν ὡς πλάνη λιώνει ὁ ζόφος
ὡς τῶν πουλιῶν τὸ νάρκωμα καὶ τὸ ἄστρο τῆς βραδιάς.

Σὰν ἑκατὸ χρονῶ κρασί βαριά κατασταλάζει
σιτὸ ἄδειο ποτήρι τῆς ψυχῆς τὸ χινοπωριανὸ
τριαντάφυλλο πὸν αἱμάτωσε τίποτα δὲν ἀλλάζει
γιατὶ πεθαίνει ἓνας καημὸς, σὲ γῆ καὶ σὲ οὐρανό...

Ἄπο τοὺς δύο ποιὸς λαχταρᾶ νὰ θάψει τὸν καημὸ του
σιτὸ φέγγος τοῦ ἄλλου; ποιὸς ξυπνᾶ σιτὴν πορφυρὴ ἄμμουδιὰ
τοὺς γλάρους συντροφεύοντας μὲ τὸν κρυφὸ παλμὸ του
σὰ νὰ κρατᾶνε σιτὸν ἀφρὸ μιὰν ἄκλαυτη καρδιά;

Ἦρα μου ν' ἀποξεχαστῶ καὶ σιτὴ χρυσὴ σου σκέπη
φερομένο ἀπὸ ἄγριον ἄνεμο, γεράκι, νὰ σταθεῖ
τὸ κουρασμένο μου ὄνειρο, καὶ μιὰ τὸ φῶς νὰ βλέπει
καὶ μιὰ νὰ κλείνει τὰ φτερὰ γιὰ ν' ἀποκοιμηθεῖ...

ΑΝΤΡΕΑΣ ΚΑΡΑΝΤΩΝΗΣ

ΜΑΡΘΑΣ ΒΙΟΣ

Δέν ξέρω γιατί σκέφτομαι πάντα τι θά γίνω, τί άνθρωπος θά γίνω αν πεθάνει η Μάρθα. Καταλαβαίνω πώς δε μπορεί να πεθάνει με τον ίδιο τρόπο όπως καταλαβαίνω πώς δε μπορώ να πεθάνω εγώ σα να είμεθα κι' οί δυο κάτι το ενιαίο, κείνο που λέγουγε μια μόνη σάρκα (και η μεταφορά αυτή κλείνει μέσα της μια πίστη σίγουρη, που δεν είναι μονάχα ενθουσιασμός), κείνο που εμείς δεν ονομάζουμε ποτέ μα υπονοούμε πάντοτε σε κάθε κουβέντα μεταξύ μας ή και μ' άλλους, (άφισε που οί άλλοι δεν αντιλαμβάνονται . . .), και όχι μόνο αυτό, που ίσως δε φθάνει. Άλλά η μόνη σάρκα που είμεθα εμείς βλέπω πώς δε μπορεί να λυώσει, να χαθεί από την επιφάνεια της γης (τούτη η φράση «επιφάνεια της γης» δεν είναι δική μου, μουρχεται απ' όζω, είναι ξένη προς τη σκέψη μου, αλλά δε μπορώ να εκφρασθώ καλλίτερα και πίντοτε στον καθένα μας, λέγω για τους ανθρώπους, όχι για τους εραστές, τούρχονται στιγμές που δε μπορεί να εκφρασθεί καλλίτερα)· σα να ύφίστατο ύπερβατική (πόσο νοιώθω αυτό το επίθετο όταν σφραγίζω τα μάτια και ξεχνιέμαι! . . μόλις ξυπνήσω όμως το προφέρω με κάποιο δισταγμό σα νάμαι για να πω ψέμμα σε άνθρωπο που γνωρίζει την αλήθεια) ανάγκη να ζήσωμε εγώ κ' η Μάρθα. Τρέφω λοιπόν τη πίστη πώς είμαι μια μόνη σάρκα με τη Μάρθα (γιατί επαναλαμβάνομαι σε τούτο το σημείο; χάριν του λογικού είρωμυ των σκέψεών μου, άλλ' έτσι μπορεί να γλυστρήσει και μέσα μου η ύπόνοια μήπως η πίστη δεν είναι πλέρια . . .), κι' όμως συχνά η περιέργια μια αλλόκοτη συγκινημένη περιέργεια που δε μοιάζει σ' επιπολαιότητα, διασκέδαση κι ούτε σε καλά προσποιημένη επιθυμία σκέψεων ανωτερότητας σε ώρες αδράνειας, με σπρώχνει να φαντασθώ τι θά είμαι εγώ όταν υποθέτω λείπει η Μάρθα, και να φέρω τη λογική μου να λογαριασθεί με τη φαντασία μου σα να επρόκειτο για κάτι σοβαρό. Άλλά μιλω για μέλλον και η λογική μόνο με κάτι που μπορεί να αγγίσει καταπιάνεται, και θά όφειλα να όμολογήσω πώς όλο τελειώνει σε παιχνίδι φαντασίας. Όπωςδύποτε είμαι βαθειά πεπεισμένος (ζητώ συγγνώμη για τη λέξη που έχει τόση άφέλεια, αλλά δε μπορώ να χαμογελάσω με τον εαυτό μου) πώς αν πεθάνει η Μάρθα εγώ θά χάσω νόημα και κάπως θά πεθάνω. Τούτο που λέγω δεν είναι άντριξιο, αλλά μόνο στον

εαυτό μου εξομολογήθηκα. Ούτε στη Μάρθα θά πω ποτέ τίποτα· δε θά με καταλάβει ή θά με παρεξήσει, βέβαια θά μειωθεί ό ερωτας ανάμεσά μας. Και δεν είναι αλήθεια πώς μεταξύ εραστών δεν ύπάρχει άπόλυτη ειλικρίνεια. Ούτε στον εαυτό μου δε θά έλεγα όσα γράφονται παραπάνω· μονάχα μια στιγμή βουθειάς ανισορροπίας με άνάγκασε.

Δε μ' ενδιαφέρει αν η Μάρθα θά πεθάνει. Την άγαπώ, αλλά δε μ' ενδιαφέρει. Διότι δε μπορώ ν' άτενίσω το θάνατο (ίσως βαρέθηκα μια μάταια προσπάθεια). Και σκέφτομαι δε σταματώ το βήμα μου μπροστά στο θάνατο γιατί κι αν τόκανα θά έμενα άφηρημένος, δε θά πρόσεχα πάνω του εκεί που η μυρωδιά του θύματος θά με περιτριγύριζε όντας ακόμα ζεστή και τρυφερή από τα τελευταία χάδια και φιλιά.

Η Μάρθα είναι λυπημένη και μιλάει πάντα για άλλα πράματα· σκέφτεται το θάνατο. Θέλει όμως να της μιλήσω εγώ για αυτόνα (σα να εντρέπετο, ή ντροπή εκείνου που λέγει πρώτος ένα μυστικό και άντιλαμβάνεται μιαν άόρατη ευθύνη) για να την ξαλαφρώσω και για να ζήσει πιο ήρεμα επί τέλους. Έγώ δε μιλω (κακία; όχι, δε συναισθάνομαι χαρά ή σιωπή μου είναι δειλία και πάθος, πάθος ιδιόρρυθμο να χαϊδεύω μιαν άπατηλή άπουσία κατά ένα άπεριόριστο αγωνιώδες διάστημα χρόνου· πάθος που δε συγγενεύει με τον ερωτά μου προς τη Μάρθα, και δημιουργεί μ' αυτότα μέσα μου μια συμβίωση που φοβάμαι επικίνδυνη, δε ξέρω από ποιά πλευρά του είναι μου, συμβίωση που δε μπορώ να ξεδιαλύσω αν άρχινε, να άπαγορεύσω αν πάει να διαμορφωθεί). Η Μάρθα πρόκειται να πεθάνει. Η σκέψη της συμβαδίζει, όπως στα ρομαντικά παραμύθια, με τη πορεία όλου του είναι της προς το θάνατο. Κάτι που δεν ύποφέρω αυτός ό παραλληλισμός, μια στενοχώρια πιο πνιχτική από κείνη που άφίνει μια πρόληψη που τη δικαιώνει. Και ακόμα δεν έμίλησε δεν έμίλησαμε για το θάνατο!

Κι όμως θά περπατήσωμε, ό ένας κοντά στον άλλο, μέχρι του τέλους της. Τόσο κοντά που μόνο ό θάνατος με το κενό του θά μάς χωρίζει και η άπελπισία μας δε θάβρει όρια.

Έπέθανε. Τελειώσανε τα βασανά της κ' η άγωνία μου. Η λέξη άγωνία ταιριάζει σ' έμένα περισσότερο παρά σ' αυτήνα, διότι ακόμα πριν εκπνεύσει τα χαρακτηριστικά της είχαν παραμορφωθεί σε τρόπο ώστε να μην επιτρέπουνε να έννοήσεις σ' εκείνο το πρόσωπο μια σκέψη· βέβαια πριν φθάσει σε τούτη τη κατάσταση, όταν ακόμα μιλούσε, διάβαζα στη σιωπή της μια άγωνία που έμοιαζε με τη δική μου μέχρι του σημείου να δείχνει την ίδια ένταση, κ' οί δυο άπαράλλαχτα άτενίζαμε τον άποχωρισμό). Μουρχεται να ξαναθυμηθώ τη στιγμή του θανάτου της, να

τὴ διῶ ἐκεῖ πού κρατάει ἀκόμα τὸ χέρι μου στὸ χέρι της καὶ δὲν ἀνατριχιάζει πιά πουθενὰ τὸ σῶμα της καὶ τὸ μάγουλό της ἀκουμπάει στὸ μαξιλάρι σὰν πιδ μαλακὰ πιδ ἀφημένα, ἐνῶ, ἀφηρημένα, σὰ νάτανε μακρυνὰ ἀπὸ μᾶς, ἀκούω τὴ μητέρα της νὰ σιγοστενάζει στὴν ἄλλην ἄκρη τοῦ κρεββατιοῦ. Εἶχε σκοτεινιάσει, εἶχε κλείσει τὰ μάτια της, εἶχα πεῖ νὰ μὴν ἀνάφουνε φῶτα, κ' ἔξω ἀπ' τὸ χέρι της ἔβλεπα θαμπὰ ὅτι δικό της, τὸ σῶμα ἀκίνητο πίσω ἀπ' τὸ σεντόνι, τὸ μάγουλο, τὰ μαλλιὰ... Ἀλλὰ δὲ θέλω νὰ θυμηθῶ, διότι σὰν μῶ στὴν ἀνάμνηση χίνομαι, χάνω δηλαδὴ τὸ τωρινὸ ἐαυτό μου, ὅτι μπορῶ νὰ πῶ τὸ ἀληθινὸ τὸ βέβαιο στὸν ἐαυτό μου. Ξαναπλάθοντας τὴ τότε συγκίνησή μου δὲν εἶμαι σίγουρος πὼς τὴ ξαναπλάθω ἀκέραια, δὲ βλέπω ἂν παραμορφώθηκε· πὼς ἐκεῖνη, ἡ γυναῖκα πού ἀγαποῦσα, ἐπέθανε, τὸ ἀγγίζω μὲ τὰ χέρια μου χωρὶς νὰ βασανίσω τὸ μυαλό μου καὶ νὰ φτιάξω συλλογισμούς, κάτι ὅπου δὲ χωρεῖ ἀντίρρηση ὅπως ἡ ἀριθμητικὴ πράξις 1—1=0· ἀλλὰ ἡ τότε συγκίνησή μου εἶναι μιὰ φαντασία ἐπικίνδυνη ὅπως δὲ μπορεῖ νάναί ἡ παρουσία (ἀδύνατη πιά) τῆς Μάρθας. Ἄν πρέπει νὰ πῶ τὴν ἀλήθεια χωρὶς περιφροῖσεις καὶ ὑπεκφυγές· δὲ ξέρω πὼς **καὶ ἂν ἐγώ, τότε πὺξ ξεψυχοῦσε, ἐθλιβόμουνα!** Στὸ σημεῖο πὺξ ἔφθασα μπορῶ νὰ παραθέσω μπροστά μου διάφορες ὑποθέσεις πὺξ ἴσως ὅλες μαζὺ ἀκατάστατα εἶχαν ἤδη φανερωθεῖ στὸν ἐαυτό μου, μὰ πὺξ γιὰ νὰ ξεετάσω μὲ ἡρεμία μὲ συνείδηση ὅχι γιὰ παιχνίδισμα ἐχρειάζετο ἡ τολμηρὴ ὁμολογία πὺξ ἔκαμα. Ἄν βλέποντας τὴ Μάρθα νὰ πεθαίνει ἐλυπόμουνα, δὲ γεννᾶται ἀμφιβολία πὺξ ἐλυπόμουνα καὶ γιὰτὶ σὲ λίγη ὥρα αὐτὴ, ὅχι μόνο ὡς κόσμος πὺξ ἐπικοινωνεῖ μὲ τὸ δικό μου κόσμο, ἀλλὰ καὶ ὡς κόσμος κλειστός στὸν ἐαυτό του ἀμετάπειστα (παρ' ὅλη τὴ πληρότητα τοῦ ἔρωτος πὺξ μὲ συνέδεε μαζὺ της, ἴσως ἀφηρημένα, εἶχα δοκιμάσει καὶ προτίτερα ἔνα ἴχνος ἀμφιβολίας γι' αὐτὸ τὸ ζήτημα· μπροστά στὸ θάνατο ἀντίκουζα τὴ πεποίθηση ἔνὸς ἐσωτερικοῦ κόσμου ὅπου δὲ θᾶμπαινα ποτέ) δὲ θὰ ζοῦσε πιά δὲ θὰ ὑπῆρχε. Βέβαια λυπόμουνα καὶ γιὰ τὸν ἐαυτό μου πὺξ πιά δὲ θὰ χαιρόμουνα τὴ συντροφιά της, τὴ ζωὴ της κοντὰ στὴ ζωὴ μου, αὐτὴ τὴν ἐνόητα πὺξ πάρα πολὺ μ' εἶχε μεθύσει, γιὰ νὰ μπορέσω νὰ σκεφτῶ εὐκόλα πὺξ εἶταν μιὰ αὐταπάτη, μιὰ ψευδαἰσθηση· δὲ μποροῦσα ὅμως παρ' ὅλο τὸ πείσμα ἐνάντια μου νὰ πιστεύσω πὺξ μόνο ἐγωῖστικά λυπόμουνα,—πὺξ δηλαδὴ σκεφτόμουνα τὴ στιγμή πὺξ ὁ ἴδιος θὰ πεθάνω—, ὅπως ἐξηγοῦσε τὴ θλίψη μπροστά στὸ θάνατο ὁ Mau-passant ὅταν δὲν ἐπρόκειτο γιὰ τὸν ἐαυτό του. Ἡ περίπτωση σὰν τὴν ξεετάζω ἔτσι παύει νὰ μ' ἐνδιαφέρει γιὰτὶ δὲ φέρνει μαζὺ της καμμιά τύψη. Βέβαια δὲ πρέπει νὰ ξεγάσει κανεὶς πὺξ εἶναι ὑπόθεση ἡ δική μου, πὺξ, ἐννοεῖται, ἐγὼ φαντάζομαι πιθανὴ τὴ θλίψη μου! **Καὶ μόνο σὰν παίρνω αὐτὴ τὴ πιθανότητα σὰν γεγονὸς ἐξηγῶ τὴ συγκίνησή μου ὡς ἀναντίρρητη συνέπεια!**

Ἀλλὰ τώρα ἄς κυττάξω τίς ὑποθέσεις ἐκεῖνες πὺξ κατὰ τὴ τρεχά-

μενη ἠθικὴ θὰ λέγαμε ἀρνητικές. Καὶ ἐρωτιέμαι κάτι πὺξ λέγοντάς το μὲ ἀφίνει ἀσυγκίνητο τόσο ἀφύσικο καὶ φανταστικὸ γέννημα μιᾶς ἰδιόρρυθμης φαντασίας πὺξ δυσκολεύομαι ν' ἀναγνωρίσω δική μου, παρουσιάζεται· μήπως βλέποντας ἐκεῖνη τὴ γυναῖκα ἐχαιρόμουνα γιὰ τὸν ἀφανισμό της, ἂν μὴ ὑπὸ τὴ μορφή πὺξ λέγω πρωτόγονη (ὅχι τόσο σχετικὰ πρὸς ἔνα ἀόριστο ραφινάρισμα πὺξ τάχα νὰ μοῦ εἶχανε μάθει τὰ βιβλία ὅσο γιὰτὶ εἶναι ἔτσι μακρυνὰ ἀπ' τὴ νοοτροπία μου καὶ τὸν αἰσθησιασμό μου) τοῦ σαδισμοῦ, ἐνδιαφερόμουνα, ἴσως λιγάκι ἀθέλητα, γιὰ τὴ **πρακτικὴ** ἄς ποῦμε ἔτσι ὅψη τοῦ συμβάντος, ἂν δηλαδὴ ὑπελόγιζα τί θὰ κάμω στὸ μέλλον ἄμα λείπει αὐτὸ τὸ μέρος τοῦ ἐαυτοῦ μου, πὺξ εἶναι ἡ γυναῖκα, πὺξ κείται κοντὰ μου, ἄμα οὐσιαστικά κ' ἐγὼ σὰν ὑπαρξὴ σὰν παρουσία ἀλλάξω, ἂν, μὲ ἄλλα λόγια, παρατηρήσω μέσα μου τὸ δυνατόν τῆς ἐκμετάλλευσης ἔνὸς μέλλοντος πὺξ παρουσιάζεται σὰν μιὰ κατάσταση ὁλότελα καινούρια, ὁλότελα παρθένα ἀπέναντι στὸν ἄνθρωπο πὺξ θᾶχει ροπή καὶ θέληση πρὸς τὴ ζωὴ. Δὲ παραδέχομαι, δὲ μπορῶ νὰ παραδεχτῶ διότι γιὰ μιὰ τέτοια ὑπόθεση — ὅταν ζοῦσε ἀκόμα ἐκεῖνη — χρειάζεται νὰ φανταστῶ ἔναν ἐαυτό μου διάφορο ἀπὸ τὸν ἐραστή. Τοῦτο μοῦ εἶναι ἀδύνατο, γιὰτὶ ξέρω πὺξ **μέχρι τῆς στιγμῆς πὺξ ξεψύχησε ἐγὼ εἶμουνα ὁ ἐραστής της!** Εἶμουνα ἄνθρωπος πὺξ κάθε του σκέψη, ἂν δὲν ἔκλεινε ὅλο τὸ εἶναι της (ὅπως σκεφτόμουνα καὶ ἔλεγα τότε βέβαια εἰλικρινά, ἴσως ἀληθινά, μὰ πὺξ δὲ θὰ εἶτανε πιά ἀλήθεια ἂν ἔλεγα τώρα πάντως μετεῖχε, δὲν εἶτανε δηλαδὴ ποτέ **θετικὰ** ἄσχετη πρὸς τὸ εἶναι της. Καὶ κάθε ὑπολογισμό μου γιὰ ἔνα μέλλον ὅπου αὐτὴ δὲ θᾶμπαινε μόνο ἀρνητικά μπορεῖ νὰ σχετιστεῖ μαζὺ της. Πρέπει νὰ ὑποθέσω ἀφαίρεση ἀπ' τὸν ἐαυτό μου (ἀπὸ κείνο τὸν ἐαυτό μου πὺξ μ' ἐνδιαφέρει, πὺξ ἔχει πραγματικά αὐτοσυνείδηση), γιὰ νὰ συλλογιστῶ μπροστά της τί θὰ κάμω, τί μοῦ συμφέρει νὰ κάμω ὅταν μὲ ἀφίσει. Ἀλλὰ τούτη ἡ ἀφαίρεση δὲ μὲ θίγει γιὰτὶ δὲν ἔχει ἠθικὴ σημασία, εἶναι παιχνίδισμα τοῦ νοῦ μου.

~~~~~

Μοῦ φαίνεται πὺξ ἐξάντησα τὴ παρελθοντολογικὴ μου ἀνάλυση καὶ ὀφείλω νὰ βγάλω ἔνα συμπέρασμα. Ὅσον ἀφορᾷ τὸ ἐγὼ μου πὺξ γνωρίζω, λογικά ἔπρεπε νὰ λυπηθεῖ μπροστά στὸ θάνατο τῆς Μάρθας, δὲ μπορῶ νὰ σκεφτῶ διαφορετικά. Θὰ ἐχρειάζετο νὰ σφάλω ριζικά γύρω ἀπ' τὴ γνώση καὶ τοῦ τωρινοῦ ἐγὼ μου! Πρᾶμα πὺξ **ἠθικά** δὲ δέχομαι διότι ἀλλοιῶς παύει γιὰ μένα νὰ ὑπάρχει ἠθικὴ, παύει δηλαδὴ νᾶχει σκοπὸ ἡ ζωὴ. Ἐτσι φτάνω νὰ λάβω τὴ πρώτη ὑπόθεση καὶ πιθανότητα σὰν κάτι βέβαιο.

Ἀλλὰ, ἔλεγα ἤδη, «δὲ θέλω νὰ θυμηθῶ, διότι, σὰν μῶ στὴν ἀνάμνηση, χάνομαι. Κ' ἔτσι εἶναι. Ὅτι συμμαζεύσα κατόπιν τῆς προηγούμενης ἀνάλυσης εἶναι, εἶπα, κάτι βέβαιο. Ἀλλὰ βέβαιο γιὰ μιὰ διάνοια πὺξ θέλει ἀπλῶς καὶ μόνο νὰ λογικεύεται, πὺξ καὶ τὸ αἶσθημα ἀκόμη

κρίνει σάν έναν οργανισμό άκέραιο, ομοιόμορφο, στατικά και δυναμικά, στη στιγμή και στη διάρκεια, πού όταν θα έρωτήσεις θα απαντήσει ή ναι ή όχι. Μιά τέτοια απάντηση, είναι περιττό να προσπαθήσω ν' αποδείξω τὸ ἐναντίον, δὲ μ' ἐπαρκεί, μπορεῖ νὰ μοῦ φανεῖ, ἂν ἔχω διάθεση, καὶ σάν εἰρωνεία. **Τὸ σημερινό μου ἐγὼ δὲ θὰ γνωρίσει ποτὲ ἂν ἐγὼ τότε καὶ πῶς ἐθλιβόμουν!** Τὸ μόνο πού μπορῶ νὰ πιστοποιήσω εἶναι κείνο πού αἰσθάνομαι τώρα γιὰ τὴ πεθαμένη.

Δὲ μοῦ φαίνεται πὼς ζεῖ μέσα μου ὅπως ἤλιξα ἢ φοβόμουν ἅμα εἴτανε ἀκόμη ζωντανή. Δὲ ζεῖ πιά μέσα μου, διότι δὲν ὑποψιάζομαι τὴν ὕπαρξή της οὔτε τριγύρω μου (ἐκεῖνα πού ἄλλοι νοιώθουνε καὶ συχνὰ μοῦ ἔτυχε νὰ παρευρεθῶ όταν διηγόντουσαν καὶ πού δὲ μὲ προξενούσανε ποτὲ ἐντύπωση φρίκης, ἀλλὰ μᾶλλον τὴ σιωπηλή μου περιέργεια τραβοῦσαν, λέγω γιὰ τὰ φαντάσματα ἀγαπημένων πεθαμένων προσώπων, πού συχνὰ ἐπισκέφτονται τὶς φαντασίες ὠρισμένων ἀνθρώπων. Ἐγὼ παρόμοια φαντάσματα δὲν ἔβλεπα—τέτοια «ὄράματα» δὲ μοῦ συνέβησαν ποτὲ καὶ ἴσως αὐτὸ τὸ γεγονός ἀποκτᾶ μιὰ σημασία συμβόλου σάν ἥρεμα τὸ ἐμβαθύνω—ἀλλὰ διαισθανόμουν πλάϊ μου φαντάσματα τῆς Μάρθας ὅταν αὐτὴ πραγματικά μοῦ ἔλειπε, μ' εἶχε ἐγκαταλείψει λίγες ὥρες ἢ λίγες μέρες), οὔτε στὰ βάρη μιᾶς σκέψης, στὰ ἐλατήρια μιᾶς ἐπιθυμίας. Βέβαια σ' ὅτι οἱ σκέψεις μου οἱ ἐπιθυμίες μου ἔχουν τὸ μοιραῖα συνηθισμένο εἶναι δύσκολο νὰ μὴν εὐρίσκειται ἐκεῖ κάπως ἢ Μάρθα καὶ δύσκολο εἶναι νὰ μὴν τὸ πιστοποιήσω ἐγὼ ὁ ἴδιος σὰ θελήσω bon gré mal gré νὰ πλησιάσω περισσότερο τὶς καθημερινές μου ὁρμές, κείνες πού δὲ πρόφθασα νὰ συλλογιστῶ καὶ πού ἐπιφανειακά δὲν ἐξηγοῦνται. Ἀλλὰ ἐγὼ ἐνδιαφέρομαι τώρα γιὰ κείνο πού εἶναι μιὰ ὕπαρξή μου ὀλότελα καινούρια· στίς σκέψεις, πού μορφόνουνε αὐτὴ τὴν ὕπαρξη, ἢ Μάρθα δὲν εὐρίσκειται. Τὸ πιστοποιῶ μὲ χαρὰ καταλαβαίνω πὼς καὶ μόνος του ὁ ἐνθουσιασμός μου. Ἐχω μιὰν ὕπαρξη καινούρια, εἶναι ἤδη μιὰ πιστοποίηση!

Μπορῶ ἂν θέλω νὰ ἔχω ἀγάπη γι' αὐτήνα. Ἀλλὰ ἤδη τὸ γεγονός πού λέγω «ἂν θέλω», δείχνει πὼς, τουλάχιστον ἀπὸ τὴν ἀποψη τὴ συνειθισμένη, ἀπὸ τὴ μόνην ἀποψη πού κ' ἐγὼ καθαρὰ καταλαβαίνω, ἔπαυσα νὰ τρέφω πραγματικὸ αἶσθημα γιὰ τὴ Μάρθα. Μπορῶ, λέγω λοιπόν, νὰ τὴν ἀγαπήσω ἀκόμη. Πὼς ὅμως, σὲ ποιὰ μορφή; Σάν ἕνας πρῶτος ἔρωτας πού νὰ γέμιζε ὅλο τὸ παρελθόν σου, νὰ εἴτανε σχεδὸν ὁ μόνος ἔρωτας τῆς ζωῆς σου, ὁ μόνος πού τοῦ προσδίδεις μιὰν ἀξία, πού μπορεῖ κάποτε νὰ σκεφτεῖς, ὅταν λογαριάζεις τί χρόνο καὶ τί ὀρηκτικὲς ζωϊκὲς δυνάμεις ἐθυσίασες γι' αὐτόνα, νὰ σοῦ φανερωθεῖ σάν ἡρωικὸ ἐπεισόδιο

τῆς ζωῆς σου. Ἔτσι θὰ ἐνθουσιασθῶ ἀκόμη στὸ ὄνομα τῆς Μάρθας· διαφορετικὰ ἀπ' τότε· θὰ ἔλεγα (ἀλλὰ ἴσως χάνουνε τὴν ἀνθρώπινη οὐσία πού τόσο μοῦ εἶναι ἀκριβή, καὶ ἢ Μάρθα καὶ ὁ ἔρωτας κ' ἐγὼ ὁ ἴδιος, μὰ μιὰ σκέψη πρέπει νὰ τὴν ποῦμε νὰ μὴ φοβούμεθα τὶς συνέπειές της), πὼς ὁ παλιὸς ἐνθουσιασμός εἶναι διονυσιακός, ὁ τωρινὸς ἀπολλώνειος. Τότε σκέφτομαι· ἀληθινά, ἔγινα ἐλεύθερος ἀπὸ τὸν ἔρωτα; Σὲ τέτοια βαρεῖα ἐρώτηση δὲ μπορῶ νὰ απαντήσω τώρα. Θέλω νὰ πάρω ἀναπνοή, πρῶτα.

Ἀθήνα 1933

ΓΙΩΡΓΟΣ ΣΑΡΑΝΤΑΡΗΣ

ΤΟ ΤΡΑΓΟΥΔΙ ΤΩΝ ΙΣΚΙΩΝ

*Ἴσκιοι τοῦ δειλινοῦ, πὸν σβύνετε ἡσυχά
στὸν ἐρχομὸ τῆς νύχτας πὸν προφτάνει,
ποῖος νᾶταν ὁ χαμὸς πὸν ἐπεριμένετε
καὶ πὸν σᾶς εἶχε ἀπρόσκοπτα πικράνει;*

*Τὸ μεσημέρι τὸ ζεστό, σᾶς ἐνοιῶσα
στὴν ὕπαρξή σας τὴν ἀνύποπτη, τὴν ἔρημη,
καὶ ἀόρατοι, κί' ἀσάλευτοι, νὰ κρύβεστε
στὴν καλοκαιρινὴ τοῦ ἡλιοῦ τὴ θέρημη.*

*Εἶστε τὰ ὠραῖα παιδιὰ τοῦ ἀπομεσήμερου
πὸν ἀντρειεύεστε στὸν τελειωμὸ τῆς μέρας·
κί' εἶστε μιᾶς μοίρας τ' ἀπλαστὰ γεννήματα,
κί' εἶστε τ' ἀργὰ τραγοῦδια μιᾶς χιμαίρας...*

*Μὰ ἐκεῖ πὸν μεγαλώνετε, νὰ ὁ θάνατος,
ἀκάλεστος, πὸν σᾶς παραμονεύει,
στὰ πένθιμα σᾶς ντύνει καὶ στὰ δλόμαντρα
καὶ τὴ χαρὰ σας τὴ λιγόζωη σᾶς τὴν κλέβει.*

*Ὅμως τὸ θάνατό σας τὸν ἀπλόφαντο
δὲν τὸν ἀξιώθηκε ἀπ' τὰ πλάσματα κανένα·
μονάχα ἐσεῖς, πεθαίνετε καὶ ὑπάρχετε
κί' αὔριο θὰ ξαναζῆστε ἀναστημένα...*

ΘΕΟΔΩΡΟΣ ΕΥΔΗΣ

ΑΛΕΞ. Σ. ΒΕΓΓΙΝΟΓΛΟΥ

ΟΙ ΑΓΝΕΣ ΝΥΧΤΕΣ

ΝΟΥΒΕΛΛΑ (*)

— Νὰ σοῦ στείλω τὴν Ἀννέτα;

— Ὅχι, εὐχαριστῶ. Μέσα στὸ τηγάνι ἔχει λίγο ψητὸ ποὺ μᾶς περιόσσεψε. Πάρ' το σπίτι του...

Τὸν ἄφρισε νὰ φύγῃ καὶ σηκώθηκε, κίτταξε στὸν κατρέφτη. Δυὸ μεγάλοι μαῦροι κύκλοι πλαισιώνανε τὰ μάτια της. Τὰ χαρακτηριστικά της, ξαφνικά, φαινότανε νὰ εἶχαν χαλαρώσει.

— Θεέ μου, ψιθύρισε, τί σοῦ ἔκανα;

Ἔτριψε τώρα περισσότερο. Ἐβγάλε τὸ ἀδιάβροχό της καὶ ζάρωσε κοντὰ στὴ φωτιά. Τὰ πευκόξυλα τρίζανε πετώντας ζωηρὲς σπίδες. Ἡ μοναχικὴ οἰκοδόμησινα εἶχε καρφωμένο ἄτονα τὸ βλέμμα της στὶς φλόγες ποὺ στριφογυρίζανε μέσα στὸ τζάκι.

Μιὰ ὥρα ἀργότερα χτυποῦσε ἡ πόρτα. Ἦταν ὁ πατέρας της. Σηκώθηκε κι' ετοίμασε τὸ τραπέζι.

— Κάτι τ' ἄφρισε τόσο ἀργά; ἔκανε ὁ γέρω-ναυτικὸς ἐγκαθιστάμενος μ' ἀπόλαυση στὸ τζάκι.

— Γύρισα κουρασμένη καὶ ξεχάστηκα μὲ τὴ ζεστασιά.

Ὁ Λουϊζᾶκος πήρε τὸ μπουκάλι τοῦ οὔζου καὶ γέμισε τὸ ποτηράκι του.

— Ἄκουσε, Γιασεμοῦλα, εἶπε ρουφώντας σοφὰ τὸ ποτό του, σήμερα τὸ μεσημέρι ἀπάντησα στὸν Περαία τὸν Γκόλια. Δὲν ξέρω ἂν σοῦ μίλησα ποτὲ γι' αὐτόν. Χρόνια συνάδελφος. Ἐκεῖνος ὅμως, πιὸ ἔξυπνος, τὲ παράτησε μιὰ μέρα καὶ τὰ πλοῖα καὶ τὴ θάλασσα καὶ ὅλα. Τώρα κάνει τὸν ἐργολάβο. Δουλεῖς μὲ τὴν οὐρά. Γιὰ νὰ μὴν τὰ πολυλογῶ, μοῦ εἶπε πὼς ἔκανες ἄσκημα νὰ μὴ δώσης τὸ σπίτι ἐργολαβία... Ἀντὶ σαράντα θὰ σοῦ κόστιζε εἰκοσιπέντε. Δέκα πέντε χιλιάρικα θὰ γλύτωνες...

— ὦ, ἔκανε ἡ κόρη του μ' ἀδιαφορία.

— Μὰ τί, φασόλια εἶναι τὰ χιλιάρικα καὶ κάνεις «ὦ»! Γιὰ πῆγαινε νὰ δουλέψῃς, νὰ δῆς πὼς βγαίνουνε...

(*) Συνέχεια ἀπὸ τὸ τρίτο τεῦχος.

— Πατέρα, εἶπε ἡ Γιασεμιὰ σοβαρά, πατέρα, ἐσὺ δὲν ἤξερες πὼς ὁ Μᾶνος παντρεύτηκε;

Ὁ Λουϊζᾶκος ἐξαγοιώθηκε.

— Πάλι αὐτός! Μὰ δὲν μπόρεσες, εὐλογημένη, νὰ τὸν ξεχάσης;

— Τὸ ἤξερες; ξαναεἶπε ἡ νέα σταθερά.

— Ἔ, κι' ἔπειτα τί; Νομίζεις πὼς δὲν ἔχω νὰ σκεφθῶ τίποτ' ἄλλο ἀπὸ αὐτὸν τὸν...

Σηκώθηκε καὶ πῆγε κοντὰ της, τῆς ἔπιασε τὰ χέρια.

— Τὸν ἀγαπᾷς, ἔκανε τραχειά, τὸν ἀγαπᾷς ἀκόμα;

Τὸ πρόσωπό του ἀκουμποῦσε σχεδὸν στὸ πρόσωπό της καὶ τὸ πλημμυροῦσε μὲ τὴν πνοή του, τὴ δηλητηριασμένη ἀπ' τὸ σπύργο.

— Ναί, εἶπε ἀσθενικά ἡ Γιασεμιὰ.

Φαινόταν ἐντελῶς χαμένη. Ὁ Λουϊζᾶκος ἔφερε τὸ φαί.

— Ἔλα, εἶπε μὲ με κάποια τρυφερότητα.

Ἐκεῖνη κίνησε τὸ κεφάλι ἀρνητικά.

— Ἔλα λοιπόν, καὶ δὲν ἀξίζει τὸν κόπο νὰ φᾶς τὴ ζωὴ σου γι' αὐτὸν τὸν μασκαρᾶ!

Ἄλλὰ καὶ νὰ ἤθελε τώρα, θὰ τῆς ἦταν ἀδύνατο νὰ σηκωθῇ. Ἦταν ἓνα ἐρείπιο. Ὁ γέρω-ναυτικὸς ἀποφάσισε νὰ φάῃ μόνος. Σὰν μέσα σὲ ὄνειρο, ἄκουε τὸ χτύπο τῶν πιατιῶν, τῶν πηρουγιῶν, τῆς καρτέλας τοῦ πατέρα της.

— Γιασεμοῦλα...

Ὁ Λουϊζᾶκος ἦταν πάλι κοντὰ της. Τῆς χάιδευε ἀπαλὰ τὰ μαλλιά.

— Μὴν πικραίνεσαι, Γιασεμοῦλα. Θὰ σοῦ βρῶ ἐγὼ ἓνα παλλικάρι, ἓνα παλλικάρι...

Ἡ νέα εἶχε ἓνα πονεμένο χαμόγελο ποὺ πάγωσε σχεδὸν ἀμέσως στὰ χεῖλή της.

— Φεύγεις! τραύλισε ὀδυνηρά.

Ὁ καπετάνιος τοῦ Φοίβου εἶχε περάσει κιόλας τὸ σακκάκι του. Γύρισε στενοχωρημένος.

— Μιὰ βολτίτσα μονάχα, ἔκανε ἀβέβαια, γιὰ νὰ ξεσκάσω λιγάκι. Θὰ γυρίσω ἀμέσως...

Δὲν καταλάβαινε, δὲν αἰσθανότανε πὼς δὲν ἔπρεπε νὰ τὴν ἀφίση ἀπόψε μονάχη. Ἡ πόρτα ἔκλεισε βαρειά πίσω του. Ὅταν, ἔπειτα ἀπὸ τρεῖς κοντὰ ὄρες, γύρισε, βρῆκε τὴ νέα πάντα στὴν ἴδια θέση, ἀκουμπισμένη στὸ ἓνα πλάι. Ἡ φωτιά εἶχε σβῆσει καὶ τὸ κοῦο γινόταν δοιμύ. Βογγοῦσε ὑπόκοφα.

— Γιασεμοῦλα, Γιασεμοῦλα, τί ἔχεις;

Ἀνήσυχος, τὴν κουνοῦσε ἀπ' τὰ μπράτσα. Μὲ δυσκολία ἐκεῖνη μισοσήκωσε τὸ κεφάλι καὶ ὁ Λουϊζᾶκος συνάντησε τὸ ναυαγισμένο βλέμμα της. Φλογιζότανε ἀπ' τὸν πυρετό. Ἦταν ἀδέξιος. Αὐτὸς ὁ μεγάλος γυναικᾶς, ἦταν ἀνίκανος νὰ περιθάλψῃ τὴν κόρη του. Ἐπειτα ἀπὸ μιὰ ὥρα σχε-

δὸν μάταιες προσπάθειες, ὑποχρεώθηκε νὰ πάη νὰ φωνάξῃ τὴ γυναῖκα καὶ τὴν κόρη τοῦ Θανάση. Ἀναγκάστηκαν νὰ τὴν ξενυχτίσουν καὶ πρωτὶ-πρωτὶ ὁ κολλίγος πῆγε στὸν Πόρο κι' ἔφερε τὸ γιατρό. Δὲν μπόρεσε νὰ κἀνῃ σαφῆ διάγνωση. Ἐφυγε λέγωντας πὼς θὰ ξαναρθῇ τ' ἀπόγεμα. Ἀλλὰ τὴν ἄλλη μέρα, ὁ Λουϊζᾶκος, πού τρώμαζε μὲ τὸν ὑψηλὸ πυρετό, ἔφερε ἓνα καθηγητὴ ἀπ' τὰς Ἀθήνας. Αὐτὸς δὲ δίστασε ν' ἀποφανθῇ. Βρισκότανε μπροστὰ σὲ μιὰ περίπτωση ἐγκεφαλικοῦ πυρετοῦ ἀρκετὰ σοβαρῆ.

— Εἶσαι χαμένη; ἔκανε ὁ καπετάνιος τοῦ **Φοίβου** τρέμωντας.

— Ὅχι δά! ἀποκρίθηκε ἐκεῖνος μ' ἓνα ψυχρὸ χαμόγελο. Ἀλλὰ θέλει προπαντὸς μέθοδο καὶ προσοχή. Εἶναι ζήτημα καιροῦ...

Ὁ Λουϊζᾶκος ὑπῆρξε ἀξιοθαύμαστος. Νύχτες ὀλόκληρες ἔμεινε ἀγρυπνος. Τὸν τρώμαζε ἰδίως τὸ παραλήρημα τῆς ἄρρωστης.

— Μπαμπᾶ, τραύλιζε ἔπειτα ἀπὸ χρόνια πού δὲν τὸν φώναζε παρὰ πατέρα, μπαμπᾶ, γιατί μ' ἐγκατέλειψες;

Κι' ἀμέσως σχεδὸν τὰ λόγια τῆς παίρνανε μιὰ φαινομενικότητα λογικῆς πού ἔκανε βαθειὰ ἐντύπωση στὸ γέρω-ναυτικό.

— Ἐσὺ δὲν εἶσαι ὁ φυσικός μου προστάτης; Γιατί μὲ πολέμησες μὲ τόση ἀγριότητα; Δὲν ἦταν καθῆκον σου, ὑποχρέωσή σου νὰ μὲ ὑπερασπίσης; Γιατί μοῦ χάλασες τὴ μόνη μου χαρὰ; Ἄν εἶμαι τόσο ἀδικημένη ἀπ' τὴ φύση, ἂν κανένας ἄνδρας δὲ γύρισε ποτὲ νὰ μὲ δῇ, δὲν εἶναι οἱ γονεῖς μου πού φταῖνε; Καὶ δὲν ἔπρεπε ἐσὺ νὰ προσπαθήσης νὰ διορθώσης αὐτὴ τὴν καταδίκη, ἀντὶ νὰ τὴν κἀνῃς ὀριστική! Εἶχα κι' ἐγὼ πιστέψει, ὅπως ὅλα τὰ κορίτσια, πὼς θὰ παντρευόμουν τέλος, πὼς ὁ διάβολος θὰ σποῦσε τὰ ποδάριά του...

Τὸ κεφάλι τῆς ἔπεφτε πίσω. Ὁ Λουϊζᾶκος τὴν ἔσφιγγε ἀπεγνωσμένα στὴν ἀγκαλιά του. Ἀλλὰ τὸ παραλήρημα ὀλοένα δυνάμωνε.

— Ἐχω τὸ δικαίωμα, φώναζε ἔξαλλα, νὰ γίνω κι' ἐγὼ **γυναῖκα!** Για μιὰ μόνη, σύντομη φορὰ πού θὰ διαβῶ ἀπ' αὐτὸν τὸν κόσμο, πρέπει νὰ κορεσθῶ μὲ πικρία μόνο! Θέλω νὰ γνωρίσω τὸν ἔρωτα, θέλω ν' ἀποκτήσω ἓναν ἄνδρα δικό μου, θέλω νὰ ἔχω παιδιά. Εἶμαι νέα κι' ἡ σάρκα μου εἶναι διψασμένη. Γιατί πρέπει νὰ στερηθῶ ἐγὼ ἐκεῖνο πού γλυκαίνει τὴ ζωὴ κάθε ἀνθρώπου; Γιατί πρέπει ἐγὼ νὰ εἶμαι μιὰ ζωντανὴ νεκρῆ, μόνη, ἔρημη, κουφάρη, ὅταν ὅλος ὁ κόσμος ἔχει μιὰν ἐστία, ἔχει ἓναν ἄνθρωπο νὰ τὸν πονάει; Γιατί, μπαμπᾶ, μὲ κατεδίκασες σὲ θάνατο;

Προσπαθοῦσε νὰ τὴν κἀνῃ νὰ ἡσυχάσῃ, ἀλλὰ ἐκεῖνη δὲν εἶχε καμιὰ ἐπαφῆ μὲ τὸν ἔξωτερο κόσμο. Ὁ εἰρμός τῶν παραλογισμῶν τῆς εἶχε μιὰ χαλύβδινη ἀλληλουχία, πού ὑπέτασσε πρῶτα-πρῶτα αὐτήν.

— Δὲ σοῦ φθάσανε ὅλες οἱ γυναῖκες τοῦ κόσμου; Ἐσὺ πού μποροῦσες νὰ χαρῆς τὸν ἔρωτα κάθε ὥρα, κάθε στιγμή, ὅπου ἤθελες, μ' ὅποιαν ἤθελες, ἔπρεπε νὰ τὰ βάλῃς μὲ τὴν ἀδελφῆ τοῦ Μάνου; Ἄς ἄφινες του-

λάχιστον αὐτήν! Ἄς ἔκανες καὶ μιὰν ὑποχώρηση μιὰ φορὰ γιὰ τὸ πονεμένο σου παιδί!..

— Σώπα, σώπα! ἔκανε ὁ καπετάνιος τοῦ **Φοίβου** τρελλὸς ἀπὸ συγκίνηση.

Ἡ γονάτιζε μπρὸς στὸ κρεβάτι τῆς καὶ παρακαλοῦσε κλαίοντας νὰ τὸν συχωρέσῃ. Ἡ Ἀννέτα ἔμπαινε στὴν κάμαρα διακριτικά

— Πήγαινε πιά, ἔλεγε σιγὰ-σιγὰ, νὰ ἡσυχάσῃς, κὺρ-Πέτρο.

Ἐκεῖνος φοβότανε ν' ἀφίση τὴν Ἀννέτα ν' ἀκούσῃ τίς φοβερὲς ἐκμυστηρεύσεις τῆς κόρης του. Ἀλλὰ ἡ ἀγωνία τῶν στιγμῶν αὐτῶν εἶχε ἐκμηδενίσει τὴν ἀντίστασή του. Σερνότανε στὸ δωμάτιό του κι' ἔπεφτε λαχανιασμένος σὲ μιὰ πολυθρόνα. Κάπνιζε τσιγαράκια ἐξακολουθητικῶς. Ὁρες-ὄρες τοῦ ἐρχότανε νὰ ξεπορτίσῃ. Τοῦ φαινότανε πὼς ἂν ἔβγαινε γιὰ λίγα λεπτὰ θὰ κατόρθωνε ν' ἀπαλλαγῇ ἀπ' τίς τύψεις πού δογώνανε τὰ στήθια του. Ἀλλὰ ποτὲ δὲν εἶχε τὸ κουράγιο νὰ περάσῃ τὸ κατῶφλι τῆς ἐξώπορτας. Τὸ δωμάτιο τῆς Γιασεμιᾶς ἦταν γι' αὐτὸν ἓνας τρομακτικὸς μαγνήτης. Γλυστοροῦσε ἀθόρυβα μέσα, ἀλλὰ μόλις τὸν ἔβλεπε ἡ νέα φώναζε:

— Μπαμπᾶ, μπαμπᾶ, μὴ μ' ἀφίσεις νὰ χαθῶ! Δὲ βαρέθηκες πιά τὸ γλέντι; Κύτταξε λίγο καὶ τὸ παιδί σου! Νὰ μὴ σὲ ξεγελά ἡ σιωπὴ μου, ἡ ἀκαταδεξιὰ μου! Δὲν καταλαβαίνεις πὼς ἡ πληγωμένη μου ὑπερφάνεια δὲ μ' ἀφίνει νὰ σοῦ φωνάξω τὸν πόνο μου...

Ὁ καιρὸς ἦταν πανάθλιος. Μέσα ἀπ' τὰ τζάμια, ἡ θάλασσα, μολυβένια, κινότανε κωθρὰ κάτω ἀπ' τὴ βροχή. Κι' ἔξαφνα ὁ ἀέρας ξεμάλλιαζε τοὺς μακρουνοὺς εὐκάλυπτους. Τὰ βαποράκια ἀπ' τὸν Πειραιᾶ φαινότανε ἔτοιμα νὰ χαθοῦνε στὴ δίνη.

Ὁ καπετάνιος τοῦ **Φοίβου** μῆνυσε πάλι τὸν καθηγητὴ. Βοῆκε κάποια ἑλαφρὴ βελτίωση Ἦταν αἰσιόδοξος.

— Δὲν πιστεύω ν' ἀργήσῃ ἡ ἀνάρρωση, εἶπε. Ἡ κρίση πέρασε.

Ὡστόσο ἡ ἄρρωστη δὲ φάνηκε συνερχομένη παρὰ στὰ μέσα Ἀπριλίου. Τὸ καλοκαίρι ἐρχόντανε πρῶϊμα. Τύχαινε μέρα πού ἡ θερμοκρασία ἀνέβαινε στοὺς εικοσιπέντε βαθμοὺς τὸ μεσημέρι.

Τυλιγμένη σὲ μιὰν ὥραία, ἄσπρη μάλλινη ρόμπα, ἡ Γιασεμιὰ κατέβαινε στὸν κῆπο. Ὁ Θανάσης τὸν εἶχε περιποιηθεῖ μὲ στοργή. Μερικὰ μαγιατικά τριαντάφυλλα εἶχαν κιόλας ἀνθίσει. Καί, παντοῦ, μαργαρίτες ἄσπρες καὶ κίτρινες, παπαροῦνες φλογισμένες, μὼβ μολοχάνθια, κι' ἄλλα πού δὲ γνώριζε μὲ τ' ὄνομα ντύνανε τὸ ἔδαφος μὲ μιὰ ἐκπαγλὴ φορεσιά. Ἡ κόρη τοῦ Λουϊζᾶκου αἰσθανότανε πολὺ ἐξαντλημένη. Ἐάπλωνε σὲ μιὰ σαῖζ-λόγκ κι' ἄφινε τοὺς λογισμοὺς τῆς ἐλεύθερος νὰ πλανιῶνται, χωρὶς νὰ κἀνῃ καμιὰ προσπάθεια νὰ τοὺς συναρμολογήσῃ. Σὲ καμιὰ ἑκατοστὴ μέτρα ἀπόσταση, μὲς ἀπ' τοὺς θάμνους ἡ θάλασσα ψιθύριζε τὸ αἰώνιο παράπονό της. Τὰ πουλιὰ πετοῦσαν χαρούμενα γύρω της.

— Κατεργάρα, ἔκανε ὁ γέρω-ναυτικὸς ἐνθουσιασμένος, μοῦ ἔσπασες

τὴ χολή! Ἄφισε νὰ νταβραντίσης ἀκόμα λίγο καὶ θὰ σὲ πάω στὴν Αἴγινα νὰ περάσωμε τὸ Πάσχα στῆς θειᾶς σου!

Ἐκεῖνο τὸ ἀπόγεμα ὁ ἥλιος ἦταν τόσο ζεστός, ἡ ἀτμόσφαιρα τόσο γλυκεῖα καὶ οἱ ἀναπνοὲς τῶν λουλουδιῶν ὀλόγυρα τόσο μυρωμένες, πού ἡ κόρη τοῦ καπετάνιου ἀποκοιμήθηκε στὴν πολυθρόνα της. Ἐνα ἑλαφρὸ θροῖσμα τὴν ξύπνησε. Μέσα ἀπὸ τὴν ξυλένια πόρτα τοῦ δρόμου, εἶδε ἕνα ἀγοράκι πὸν προσπαθοῦσε νὰ μπῆ.

— Πάτησε δυνατὰ τὸ χερούλι, φώναξε ἡ Γιασεμιὰ κι' ἀνεσηκώθηκε λιγάκι.

Ὁ μικρὸς μπῆκε μέσα καὶ τὴν πλησίασε. Ἦταν κατάξανθος, κουρελοντυμένος, ξυπόλυτος. Ὅχι περισσότερο ἀπὸ ἕνδεκα χρονῶ. Τὰ γαλανὰ του μάτια, σὰν χάντρα, εἶχαν ἕνα φοβισμένο βλέμμα.

— Τί θέλεις; ρώτησε ἡ ἄρρωστη.

Ζητοῦσε τὸν πατέρα της

— Δὲν εἶναι ἐδῶ.

— Ποῦ πάει; ἔκανε ὁ μικρὸς διστακτικά

— Στὴ δουλειά του. Τί τὸν θέλεις;

Ὁ μικρὸς φοβόταν νὰ μιλήσῃ.

— Τί τὸν θέλεις; ξαναεἶπε ἡ Γιασεμιὰ ἐπιτακτικά.

Ὁ μικρὸς δὲν μπόρεσε ν' ἀντισταθῆ περισσότερο.

— Ἡ κυρία Μάντακα τονὲ μινάει, μουρμούρισε. Εἶναι ἀνάγκη νὰ περάσῃ...

— Ἐχει πολὺ καιρὸ νὰ πάῃ; ρώτησε ἡ νέα.

— Οὐ, πρὶν ἀπ' τὰ Φῶτα.

— Καλά, θὰ τοῦ τὸ πῶ.

Ἡ Γιασεμιὰ ἔκλεισε τὰ μάτια κι' ἔμεινε σκεπτική. Ὁ οὐρανὸς ἀπὸ πάνω της ἦταν καταγάλανος κι' οἱ γραμμὲς τῶν βουνῶν πέρα ἀπ' τὴ θάλασσα τόσο ἀνάερες πὸν φαινόταν σὰν νὰ στέκωνται στὸν ἀέρα. Ἀλλὰ ἡ νέα εἶχε χίσει τὴ γαλήνη της. Ἡ ἐρωτικὴ προσωπικότητα τοῦ γέρω-ναυτικοῦ τῆς πίεζε τὸ στήθος.

Σηκώθηκε καὶ βημάτιζε. Ξανθὰ ἔντομα πετούσανε πάνω ἀπ' τὰ λουλούδια. Μιὰ φωνὴ μέσα της ἀφύπνιζε αἰσθήματα ζήλειας. Ἡ ἐκμηδένιση τοῦ εἶναι της κατὰ τὴ διάρκεια τῆς ἀρρώστειάς της εἶχε δημιουργήσει ἴσως τὴν εὐτυχέστερη περίοδο τῆς ζωῆς της. Ὅλες οἱ σκέψεις της εἶχαν σκορπισθεῖ, κι' ἂν ἀκόμα ἤθελε νὰ τὶς συνδέσῃ, θὰ τῆς ἦταν ἀδύνατο. Εἶχε χάσει τὴν προσαρμοστικὴ ἱκανότητα, εἶχε ζήσει μὲ τὶς δυνάμεις της χαλαρωμένες ἠδονικὰ ὅπως ἕνα ἀτμοκίνητο καΐκι πὸν πάει μὲ τὰ πανιά. Ἡ ἀφύπνιση ἦταν πικρότατη. Γιατὶ εἶχε βιασθεῖ ναρθῆ τόσο γρήγορα αὐτὸς ὁ μικρὸς ἀλήτης;

Ἐπιανε ψύχρα. Ἡ Γιασεμιὰ ἀνέβηκε πάνω. Τὸ σπίτι, ἀπ' τὴν ἀρρώστειά της, ἦταν ἄνω-κάτω. Σιγὰ-σιγὰ ἔβαζε τὰ πράγματα στὴ θέση των. Εἶχε ἀπορροφηθεῖ τόσο μ' αὐτὴ τὴ δουλειά, πὸν δὲν κατάλαβε τὴν ὥρα

πὸν περνοῦσε. Ὁ ἥλιος εἶχε γείρει. Πῆγε στὸ παράθυρο κι' ἔμεινε σιωπηλή. Ἡ σκιὰ ἀπορροφοῦσε ἀχόρταγα τὰ ἐξαίσια χρώματα τῆς θαλασσογραφίας. Τὸ φῶς, πὸν ἔκανε ὅλα τόσο ἑλαφρά, ξεψυχοῦσε στίς μακρυνὲς βουνοκορφές πὸν ἀνεδύοντο ἀπὸ τὰ κύματα Ἡ ἄρρητη μελαγχολία τοῦ δειλινοῦ τὰ μετεμόρφωνε ὅλα. Ἡ ὥρα αὐτὴ συμβόλιζε ὀλόκληρη τὴ ζωὴ της. Ἐτσι, κάθε σούρουπο, μέχρι τέλους τῶν ἡμερῶν της, θὰ ἐρχότανε στὸ παράθυρο αὐτό, μόνη, ἔρημη, σιωπηλή, νὰ παρασταθῆ στὴν ἀγωνία τοῦ φωτὸς καὶ νὰ ποτισθῆ μὲ τὴν ἀτεγκτὴ ψυχρότητα τοῦ σκοταδιοῦ πὸν εἶχε τὴν οὐσία τοῦ θανάτου. Ἦταν μιὰ νεκρὴ — μιὰ νεκρὴ πὸν ἦ μιὰ μέρα τὴ μετέφερε στὴν ἄλλη, γιὰ νὰ τῆς στεροῦσῃ ἴσως καὶ αὐτῆς τῆς γαλήνης τοῦ τάφου.

Ὁ Φοῖβος ἔπλεε σιγὰ-σιγὰ στὰ νερὰ τοῦ Πόρου. Στὸ πρόσθιο κατάρτι του, τὸ κόκκινο καὶ τὸ πράσινο φανάρι ρίχνανε δειλὲς ἀκτῖνες. Ἐμοιαζαν σὰν νὰ περιγελοῦσαν τὸ σκοτεινὸ κορίτσι πὸν στεκότανε μπρὸς στὸ παράθυρο. «᾽Ω, τὸ ταξειδὶ ἦταν ὡραῖο! Ἡ Αἴγινα, ἡ σεμνότερη Αἴγινα, τὸ ἔροξε ἔξω. Τὸ λιμανάκι μὲ τὰ πέτρινα μουράγια δέχεται κάθε βράδυ, κάτω ἀπ' τὸ ἐκτυφλωτικὸ φῶς τῶν χίλιων λαμπῶν τῶν καταστημάτων, τὴν πιὸ ζωηρὴ κι' ἑτερόκλητη πελατεία. Κόσμος τρολλὸς — κόσμος διψασμένος νὰ ζήσῃ. Ἀλλὰ πρέπει νὰ δῆς τὸν Πειραιᾶ, τὸ νυχτερινὸ Πειραιᾶ, μὲ τοὺς ποταμοὺς τοῦ φωτὸς πὸν κυλᾶνε στὰ μαῦρα του νερά. Ἐκεῖ καταλαβαίνει κανεὶς τὴ ζωὴ. Ὁ χυμὸς της, ὀργανικός, ἀφρίζει σὰ σαμπάνια. Οἱ γυναῖκες εἶναι ὡραῖες κι' ἀσελγεῖς. Στὰ μπράτσα των ναγουρίζουνε τοὺς στρατοκόπους πὸν ζητᾶνε νὰ ξεχάσουνε τὸν ἀγῶνα τῆς ἡμέρας. Τὰ σώματά των εἶναι ὄργανα ἐκκληκτικά. Θὰ βρῆς ὅλες τὶς χορδὲς τῆς χαρᾶς καὶ τῆς ἠδονῆς, ἀπὸ τὴν πιὸ ἀσήμαντη ὡς τὴν πιὸ σπάνια. Ὁρες ἔπειτα πὸν ἐφυγες, ἡ φωτιά των ζεσταίνει τὸ αἷμα σου κι' ἡ σάρκα σου μὲ κάθε ἵνα της ξαναζητάει τὶς τρολλὲς περιπτύξεις τῆς νύχτας.»

Ὁ Φοῖβος εἶχε στρίψει πίσω ἀπ' τοὺς βράχους. Ἀλλὰ στ' αὐτιά τῆς κόρης τοῦ Λουιζάκου κουνούνιζε ἀτεγκτα ἡ ἴδια λέξη: ἡ *ζωή*, ἡ *ζωή*.

Ὁ καπετάνιος ἦταν στὴν πόρτα. Ἡ Γιασεμιὰ τοῦ ἀνοιξε καὶ πῆρε τὰ ψώνια πὸν κρατοῦσε στὰ χέρια.

— Πῶς εἶσαι, κυρά μου;

Τῆς εἶχε πιᾶσει τὸ πηγούνι καὶ χαμογελοῦσε.

— Ἐφαγες τὸ φιλέτο σου; Σοῦ ἔφερα μερικὰ μπισκότα. Ἀνέβηκε τὸ μεσημέρι ὁ Μάκας στὴν Ἀθήνα καὶ τοῦ ἔδωσα νὰ μοῦ ἀγοράσῃ. Βοῆκα καὶ φρέσκο σκυλόψαρο. Θὰ τὸ φᾶς αὔριο τὸ μεσημέρι βραστό.

Ἡ νέα πῆγε στὴν κουζίνα. Ὅταν ξαναβγῆκε, βρῆκε τὸν πατέρα της ἀκουμπισμένο στὸ παράθυρο ὅπου εἶχε σταθεῖ ἡ ἴδια πρὸ ὀλίγου. Κύταζε ἤρεμα τὰ σκοτάδια.

— Πατέρα...

— Θέλεις τίποτα, κυρά μου;

Ὁ Λουϊζᾶκος προσπαθοῦσε νὰ μαντεύσῃ τί ἤθελε νὰ τοῦ πῆ ἡ νέα.
— Πῶς; ἔκανε ὄργιλα ἀκούοντας τὸ μήνυμα τῆς χήρας. Τί σχέση —
Δὲν καταλαβαίνω πῶς...
Τὰ μπερδεύει κι' ἐξερεθίζότανε.
— Δὲν ἔχω τίποτα νὰ πάρω καὶ νὰ δώσω μ' αὐτὴν τὴ σ...
Ἡ Γιασεμιὰ εἶχε ἓνα γαλήνιο χαμόγελο.
— Πήγαινε τελοσπάντων νὰ δῆς, εἶπε μὲ μεγαλοφυχία. Μπορεῖ νὰ εἶναι κανένα σοβαρὸ ζήτημα.

III

— Ὁραῖο φεγγάρι!
Ἡ Γιασεμιὰ καθότανε στὸ μικρὸ πέτρινο ἐξώστη τῆς ἐξώπορτας κι' ἀπελάμβανε τὴ γλυκύτητα τῆς βραδυᾶς. Ἡ πανσέληνος χάιδευε μὲ τ' ἀσημένια χέρια τῆς τὴν πονεμένη γῆ πὺν εἶχε κάψει ὁ αὐγουστιάτικος ἥλιος. Ἡ νέα γύρισε πρὸς τὸν καπετάνιο πὺν στεκότανε στὸ κατῶφλι.
— Ὁραῖο, ἐπανέλαβε μὲ μιὰν ἀνεπαίσθητη εἰρωνεία.
— Καλὴ νύχτα, κυρά μου. Πρὶν πέσεις, βάλε λίγο ἀπ' τὸ γλυκὸ πὺν ἔψησες στὸ κομμώ μου.
Κατέβηκε μὲ τὸ βαρὺ του βῆμα τὶς σκάλες. Ἡ Γιασεμιὰ τὸν εἶδε νὰ περνᾷ τὸν κῆπο καὶ νὰ βγαίη στὸ δρομάκι. Μιὰ μικρὴ, εὐκίνητη σκιὰ σερονότανε στὰ πόδια του. Εἴκοσι μέτρα πὺν κάτω ἡ ὀγκώδης σιλουέττα του εἶχε χαθεῖ πίσω ἀπ' δέντρα. Ἦταν πάντα καλοφαγᾶς, ἀλλὰ τελευταίως τὸ στομάχι του ἔπαιρνε διαστάσεις ἀληθινὰ ἀνησυχητικῆς. Κι' ἡ ξενοιασιὰ δὲν ἦταν καλὸ ἀντιδραστικὸ τοῦ πάχους. Μέσα σὴ μέτρια, χωρὶς διακυμάνσεις, χωρὶς ἀνησυχίες ζωῆ του, ὁ Πέτρος Λουϊζᾶκος ἦταν βαθεῖα κι' ἀσυνείδητα εὐτυχῆς.

Ἄλλὰ αὐτὸ ἦταν μιὰ πρόκληση, μιὰ πρόκληση πὺν ἀνανεωνότανε κάθε μέρα. Δὲν ἦταν δίκαιο, ἠθικὸ νὰ ἀπλόγη ἀδιάκοπα στὰ μάτια τῆς τὴν πληρότητα τῆς ζωῆς του, ὅταν αὐτὴ δὲν εἶχε οὔτε μιὰ σταγόνα χαρᾶς. Κάτω ἀπὸ τὴν παγερὴ γαλήνη τοῦ προσώπου τῆς, τὸ μῖσος κι' ἡ ζήλεια τὴν ἀναστάτωναν. Ἄν κι' ἤξερε μὲ μαθηματικὴ ἀκρίβεια τὴν ὥρα πὺν θὰ σηκωνότανε κάθε βράδυ ἀπ' τὸ τραπέζι, θὰ ἔβαζε τὸ σακκάκι καὶ τὸ κασκέτο του, θὰ τὴν καληνυχτοῦσε, περίμενε τὴ στιγμή μ' ἀγωνία, μὲ λύσσα, μ' ἀπελπισία κι' ὅταν ἔφθανε τὴν ἐτάραζε σὰν τὸ πὺν ἀπρόοπτο γεγονός.

— Μπᾶ, ἔβγαλες μιὰν ἄσπρη τρίχα, τῆς εἶπε ἐπιπόλαια μιὰ Κυριακὴ μεσημέρι πὺν τρώγανε.

Ἡ Γιασεμιὰ τὸν κύτταξε μὲ ψυχρότητα.

— Ὅχι μιὰ, ἀλλὰ δέκα, εἴκοσι, κάγχασε. Πολὺ φοβοῦμαι πὺν θὰ σὲ παιδέψῃ τὸ παλληκᾶρι πὺν μοῦ ὑποσχέθηκες ὡς πὺν νὰποφασίσῃ νὰ μὲ στεφανωθῇ!

Ἦταν πρώτη φορὰ πὺν ὑπαινισσότανε αὐτὸ τὸ ζήτημα. Ὁ καπετάνιος τοῦ Φοίβου τὸ εἶχε ξεχάσει ἐντελῶς. Στενοχωρέθηκε λίγο.

— Ἄμὲ τί νὰ σοῦ κάνω, μουρμούρισε ἀφίνοντας τὸ χέρι του νὰ πέσῃ πάνω στὸ τραπέζι. Ζοῦμε σὰν καλόγεροι. Δὲ βλέπομε κανένα. Αὐτὰ τὰ πράγματα θέλουν κόσμο. Σοῦ εἶπα ἐγὼ νὰ πᾶμε λίγο στὴν Αἴγινα...

— Δὲ βαρυνέσαι! ἔκανε ἡ νέα μὲ παγερὴ ἀδιαφορία.

Σηκώθηκε καὶ κλείστηκε στὴν κάμαρά τῆς. Ὁ καπετάνιος ἀπόρησε. Εἶχε θυμηθεῖ τὰ φλογερὰ λόγια τῆς ὅταν ἦταν ἄρρωστη. Ἦταν λοιπὸν μόνον γεννήματα τοῦ πυρετοῦ, χωρὶς ὑπόσταση, χωρὶς βάθος; Ἡ μήπως—

Ἐκανε μερικῆς ἀπόπειρες νὰ τὴν πλησιάσῃ, ἀλλὰ ἡ Γιασεμιὰ ἔμενε πείσμονα στὴν κάμαρά τῆς. Ἐκνευρισμένος, ξεκίνησε ἐκείνη τὴ μέρα νωρίτερα γιὰ τὸ βραδυνὸ του περίπατο. Ἡ νέα ἄκουσε τὸ βαρὺ του βῆμα σὶς σκάλες καὶ σηκώθηκε. Δὲν εἶχε νυχτώσει ἀκόμα. Κομπᾷ πουλιὰ πετούσανε ἔξω ἀπ' τὸ παράθυρό τῆς. Ἐνα ὑποκύανο φῶς πλημμύριζε τὸν κῆπο κι' ὁ ἀέρας τῆς ἔφερνε τὰ μεθυστικὰ ἀρώματα τοῦ Λεμονοδάσους. Αἰσθανότανε τὰ μηλίγγια τῆς νὰ χτυποῦνε.

— Τὸ τέρας, τὸ τέρας, φώναζε σχεδόν, μὲ λύσσα. «Ἀφοῦ δὲ θέλησα νὰ πάω στὴν Αἴγινα...» Αὐτὸς μὲ σκότωσε...

Ἡ ζέστη τὴν ἔπνιγε Ὁ ἐφιάλτης τοῦ γάμου, ὀλημέρα, ὀληνύχτα, κάθε στιγμὴ, εἶχε διαβρῶσει τὴν ψυχὴ τῆς σὰ σαράκι. Αἰσθανότανε τώρα μὲ δξύτητα πὺν τὸ ζήτημα αὐτὸ δὲν ἐπιδεχότανε πια ἄλλη ἀναβολή. Ὅ,τιδήποτε, κι' ἡ ταπεινότερη λύση, θὰ ἦταν μιὰ πανάκεια πρὸς σ' αὐτὴν τὴν κόλαση. Ἐνας ἐργάτης, ἓνας χαμᾶλης, ἓνας ζητιάνος νὰ παρουσιαζότανε θὰ τὸν κρατοῦσε. Σκληρὰ, ὀμά, ἄγρια τὸ ἐνστικτο κουρέλιαζε τὶς ἀνθρώπινες διακρίσεις.

Ντύθηκε καὶ βγήκε. Ὁ Θανάσης κι' ἡ Ἄννεια λείπανε. Ὁ γυιὸς τους ἓνα ἀγόρι δώδεκα χρονῶ, τῆς πρόσφερε τὶς ὑπηρεσίες του. Ἄλλὰ τραβοῦσε μὲ δυσκολία κουπί.

— Πήγαινε στὸ τιμόνι, εἶπε ἡ Γιασεμιὰ.

Ἐκείνη τὴ στιγμὴ θὰ ἔσυρε ἓνα σπίτι. Πέντε-ἕξι βαλόρια, φορτωμένα ἐκδρομεῖς, φεύγανε γιὰ τὸν Πειραιᾶ Ἡ νέα στάθηκε νὰ τὰ κυττάξῃ. Μιὰ νεανικὴ φωνὴ ἔκανε:

— Γειά σου, Ἀμαζόνα μου!

Ἐψάξε μὲ τὸ βλέμμα νὰ δῆ ποῖος ἦταν. Ἄλλὰ μέσα στὸ σκοτάδι καὶ τὸ συνωστισμό δὲν μπόρεσε ν' ἀνακαλύψῃ τίποτα. Ὁλόγυρά τῆς, τὰ νερὰ τρέμανε. Τὰ φῶτα τοῦ Πόρου διασταυρωνότανε καὶ σχηματίζανε ἐξαίσιες πλεξοῦδες.

Ἄραξε μὲ προσοχὴ τὴ βάρκα κι' ἀνέβηκε στὴν προκυμαῖα.

— Νὰ μὲ περιμένῃς, εἶπε στὸ μικρό.

Στὴν ἀρχή, σὰ ζαλισμένη, ἀπροσανατόλιστη, ἔβλεπε δεξιὰ κι' ἀριστερά. Περαιστικὸ ἐπισκέπτες, χωριᾶτες, ποριῶτες γεμίζανε τὰ καφενεῖα, συνωστιζότανε στοὺς δρόμους. Ἐνα λεπτὸ ὅμως ἔφθασε γιὰ νὰ τὴν ἐξοι-

κειώση. Προχώρησε με άνεση προς τὸ **Ρολόϊ**. Ἄπειρα πρόσωπα μπαί-
νανε καὶ βγαίνανε, γιὰ μιὰ στιγμή, στὸν κύκλο τοῦ βλέμματός της, χω-
ρὸς νὰ ἀναγνωρίζη κανένα. Οἱ ἄνθρωποι ὅμως αὐτοί, κουρασμένοι καὶ
εὐθυμοί, ποὺ προχωροῦσαν καθ' ὁμάδας, γιὰ τὴ συνέχιση μιᾶς ζωῆς ποῦ
ἡ τελεία ἄγνοια τῆς νέας ἔκανε ἔλκυστική, μαστιγώνανε τὸ αἷμα της. Για-
τὶ νὰ μὴν ἀνήκη κι' αὐτὴ σὲ μιὰ ἀπ' τὶς σαγηνευτικὲς αὐτὲς ὁμάδες καὶ
νὰ ἔχη κάποιον ἀπ' τοὺς ὑπερύψηλους καὶ σφιχτοδεμένους αὐτοὺς νέους,
ποῦ φαινότανε νὰ τοὺς ἐμφυσοῦνε τὴ ζωὴ καὶ τὴ χαρὰ, ἀπὸ πάνω ἀπ'
τὸν ὄμο της νὰ τῆς ψιθυρίζει τὰ γελαστά του μυστικά;

— Γιασεμουῖλα, Γιασεμουῖλα...

Μιὰ κοπέλλα, ποῦ καθότανε με παρέα σ' ἓνα καφενεῖο τῆς πα-
ρααλίας, κινούσε τὰ χέρια της. Ἡ κόρη τοῦ καπετάνιου πλησίασε. Τὴν
ἔβαλαν νὰ καθίσῃ. Ἡ ἐμφάνισή της φαινότανε νὰ τοὺς εἶχε εὐχαριστήσῃ
ἐξαιρετικά.

— Πῶς ἀποφάσισες ν' ἀφίσης τὸ μοναστήρι σου!

Μιλοῦσε ἡ ἴδια πάντα νέα, ἡ Βασιλικὴ Ραζοπούλου. Πρὶν πεθάνει
ἡ κ. Λουϊζάκου, ὅταν ἀκόμα ἡ οἰκογένεια τοῦ καπετάνιου καθότανε στὸ
σπίτι τῆς προκουμαίας, ἦταν γείτονοι με τοὺς Ραζοπουλαίους. Ἄν κι' ἡ
Βασιλικὴ ἦταν πολὺ νεώτερη, εἶχαν ζήσει πάντα, τὰ παιδιά, με μεγάλη
οἰκειότητα κι' ὁ μεταγενέστερος χωρισμὸς με τὶς σπάνιες συναντήσεις δὲν
τὴν εἶχε καταλύσει. Ἀντιθέτως, θεωρῶντας ἴσως τὴ Γιασεμιὰ πλουσιώ-
τερη ἀπὸ ὅ,τι πραγματικῶς ἦταν, ἡ Βασιλικὴ, ὅπως πολλοὶ ἄλλοι, εἶχε
ἐπιδιώξει νὰ ἐπανασυνδέσῃ τὴν παλαιὰ φιλία. Ἄν δὲν τὸ εἶχε κατορ-
θῶσει ὡς τότε, ἡ ἀπάντηση τῆς Γιασεμιᾶς ἦταν καμωμένη γιὰ νὰ τῆς
γεννήσῃ μεγάλη αἰσιοδοξία γιὰ τὸ μέλλον.

— Στενοχωρέθηκα σπίτι, εἶπε χαμογελῶντας, καὶ σκέφθηκα νὰρθῶ
νὰ σᾶς κάνω ἐπίσκεψη.

— Σὲ κρατᾶμε, λοιπόν, ἐδῶ. Τὴν ἐπίσκεψη θὰ μᾶς τὴν κάνῃς ἄλλη
μέρα. Δὲν εἶναι κανεὶς σπίτι.

Τῆς παρήγγειλαν μύθρα κι' ἡ Βασιλικὴ τὴ σύστησε σ' ἓνα νέο, με
τὴν ἀδελφή του, τῆς παρέας, ποῦ δὲ γνώριζε.

— κ. καὶ δνὶς Νικολαΐδη — δνὶς Λουϊζάκου.

Ἦταν Ἀθηναῖοι ποῦ παραθερίζανε στὸν Πόρο. Ὁ νέος εἶχε μόλις
τελειώσει τὴ Σορβόννη.

— ὦ, τί εὐτυχὴς ποῦ εἴσθε, ἔκανε με κοκκεταρία ἡ Γιασεμιὰ, ποῦ
γνωρίζετε τὸ Παρίσι!

— Ὅχι, ἀποκρίθηκε ἐκεῖνος με ὕφος μπλαζέ. Κάθε πόλις μοιάζει
πολὺ με ὅλες τὶς ἄλλες. Τὰ ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της εἶναι λιγώτερα
ἀπ' ὅσο φαντάζεται κανεὶς. Κι' ὅταν τὰ καλοξετάσει, δὲν καταλαβαίνει
πῶς συμβαίνει μιὰ πόλις — ὁποιαδήποτε πόλις — νὰ ἔξασκεῖ πάνω στοὺς
ἀνθρώπους μιὰ γοητεία δυσανάλογη πρὸς ἄλλες. Ἐνα θετικὸ προσόν, ἡ
τάξις καὶ ἡ καθαριότης, ποῦ εἶναι πολὺ σχετικὲς στὸ Παρίσι, μπορεῖ κα-

νεὶς νὰ ἀπολαύσῃ σὲ πολὺ μετριοφρονέστερες πόλεις, στὴ Βαλανσιὲν λό-
γου χάριν.

Ἡ Γιασεμιὰ τὸν ἄκουε ἀφηρημένα. Ξεψάχνιζε τὰ πρόσωπα τῆς παρέας.

— Δὲν πᾶμε ὡς τὴν **Ἀγγλῆ**; πρότεινε κάποιος Μαθιός. Ἡ πο-
λυκοσμία ἐδῶ εἶναι ἀφόρητη.

Κι' αὐτὸς δὲν ἦταν Ποριώτης. Ἦταν ντυμένος χωρὶς πολυτέλεια,
λεπτὸς, κάπως κυρτωμένος. Ἀλλὰ ἦταν συμπαθητικὸς κι' ἀμέσως ἡ Για-
σεμιὰ φάνηκε νὰ τοῦ κινῶ τὸ ἐνδιαφέρον. Περπατοῦσε πλάι της στὸ δρό-
μο. Ἐξέφραζε με άνεση μέτριες ιδέες. Ἡ καρδιὰ τῆς νέας χτυποῦσε καὶ
τὰ λόγια της εἶχαν κάποια ἀσυνήθιστη ζωηρότητα.

Πέρασαν τὸ νεώρειο χωρὶς νὰ τὸ καταλάβῃ. Πλήθη ναυτῶν μέσ'
τ' ἄσπρα, πλανιότανε στὸ μισόφωτο τοῦ δρόμου καὶ τῶν ἀυλογύρων,
σὰν κολασμένες ψυχές.

— Ὁ Πόρος εἶναι ἔξοχος, ἔλεγε ὁ Μαθιός. Τὸ Ἀττικὸ θαῦμα προ-
εκτείνεται ὡς ἐδῶ. Σταθήκατε ποτὲ σ' ἓνα ἀπὸ τὰ ὑψώματα ποῦ βρί-
σκονται πάνω ἀπ' ἀπ' τὸ Μοναστήρι;

— Ναί, ψιθύρισε ἡ κόρη τοῦ καπετάνιου.

— Δὲν εἶναι ὄνειρο, ἡ ἀνήσυχη θάλασσα τῶν πεύκων καὶ τῶν πλα-
τανιῶν ποῦ πηγαίνει νὰ συναντήσῃ τὴν ἄλλην, τὴν ὑγρὴ θάλασσα;

Διακόπηκε γιὰτὶ εἶχαν φθάσει. Στὸν ὑψηλὸ ἐξώστη τοῦ καφενεῖου,
φουσοῦσε ἡ αὔρα μαγευτικά. Δυὸ ποτήρια μύθρας εἶχαν κάνει τὴ Γιασε-
μιὰ αἰσιόδοξη. Ἀλλὰ δὲν εἶχε χάσει τίποτα ἀπ' τὴ νηφαλιότητά της.
Ἐμοιάζε με στρατηγὸ ποῦ δίνει τὴ μάχη. Παρατηροῦσε μεθοδικὰ τὸ
πεδίο. Ποῦ μποροῦσε νὰ ἐκμεταλλεῖθῃ τὶς δυνάμεις της;

Μιλοῦσαν γιὰ ταξίδια, γιὰ προσκνήματα σὲ τόπους ἱστορικούς, γιὰ
ἐλβετικὰ σπόρ, κι' ἡ Βασιλικὴ, ποῦ δὲ σκεπτότανε παρὰ τὰ χρήματά της,
εἶχε ὑπαινιχθεῖ πῶς μόνο ἄνθρωποι σὰν τὴ δ. Λουϊζάκου μποροῦσαν νὰ
πραγματοποιήσουν τόσο θελκτικὰ σχέδια.

— Κάνεις λάθος, εἶπε ἡ Γιασεμιὰ, δὲ θὰ μποροῦσα νὰ ξοδέψω τόσα.

Ἀλλὰ ὁ σκοπὸς της ἦταν νὰ δείξῃ πῶς ἡ προῖκα της δὲν ἦταν εὐκα-
ταφρόνητη.

— Τί ἔχω! ἔκανε με κάποια ἀδεξιότητα. Βάλε τὸ σπίτι τῆς προκου-
μαίας ἑκατὸν πενήντα χιλιάδες, διακόσιες τὸ κτήμα τοῦ Λεμονοδάσους,
κι' ἄλλες ἑκατὸ τὸ σπίτι ποῦ καθόμαστε, ὄλο κι' ὄλο κάνουν τετρακόσιες
πενήντα, τὸ πολὺ πεντακόσιες χιλιάδες. Τὰ διαμάντια τῆς μαμμᾶς δὲν
πιστεύω νὰ κάνουν μεγάλα πράγματα...

— Καὶ με τὴν πτώση τῆς δραχμῆς, μάλιστα, εἶπε ἀσυνείδητα ὁ κ.
Νικολαΐδης, χάσανε ὅλα αὐτὰ πάνω ἀπ' τὴ μισὴ ἀξία τους. Ἄν εἶχατε
ἑκατὸν πενήντα χιλιάδες φράγκα πρὶν ἓνα χρόνον, δὲ σᾶς μένουν τώρα
παρὰ ἑβδομήντα-πέντε. Κι' ἡ οἰκογένειά μου...

— Μὰ ἐφόσον πρόκειται, τὸν διέκοψε ἡ Γιασεμιὰ, νὰ μείνω στὴν
Ἑλλάδα, δὲ μοῦ κάνει καμμιά διαφορά.

Ὁ Ἀθηναῖος συμφώνησε μὲ συγκατάβαση. Δὲ φαινότανε νὰ θέλῃ νὰ συζητήσῃ ἓνα θέμα ποὺ προφανῶς ξεπερνοῦσε τὶς δυνάμεις τῆς συνομιλήτριάς του. Ἄλλωστε κι' οἱ ἄλλοι δὲν ἐνδιαφερότανε. Συζητοῦσαν μὲ πάθος γιὰ κινηματογράφο, ἀστέρες, μουσική. Ἡ Γιασεμιά, ἐλάχιστα ἐνήμερη, παρασύρθηκε ἀπὸ τὴ συνομιλία. Ὅταν σηκώθηκαν γιὰ νὰ ἐπιστρέψουν, πλησίαζαν δέκα. Ἡ νέα ἐτοιμαζότανε νὰ πλησιάσῃ πάλι τὸ Μαθιό, ἀλλὰ ἀντελήφθη πὼς τὴν ἀπέφευγε. Ἐπιασε ἀπ' τὸ μπράτσο τῆ Βασιλική. Δυὸ-τρεῖς ἄλλοι περπατοῦσαν κοντὰ των. Ἄλλὰ δὲν ἔχανε μὲ τὸ μάτι τὸ Μαθιό. Τὸν εἶχε δεῖ νὰ μένῃ κάπως πίσω. Ἐνα κορίτσι ἀπ' τὴν παρέα ἦταν μαζί του. Φαινότανε ἐξαιρετικὰ οἰκεῖοι.

— Τὰ ψήνουνε αὐτοὶ! ψιθύρισε ἡ κόρη τοῦ καπετάνιου στ' αὐτὴ τῆς συντροφισσάς της.

— Παλῆὰ δουλειά! κάγχασε ἡ Βασιλική. Καιρὸ καὶ ζαμάνια τὰ ἔχουν ψήσει. Ἄμ' δὲν ξέρεις πὼς σήμερον δὲν ὑπάρχει ἓνα κορίτσι, ἓνα ἀγόρι ποὺ νὰ μὴν ἔχη ταῖρι!

Περνοῦσανε πάλι ἀπ' τὸ νεώρειο. Οἱ ἄνδρες εἶχαν συγκεντρωθεῖ στοὺς κοιτῶνες των. Μέσα ἀπ' τὰ μεγάλα φωτισμένα παραθύρα φαινότανε πάλι ξαπλωμένοι τεμπέλικα, μισόγυμνοι, μὲ τὰ χάλκινα μπράτσα τους ποὺ φώτιζαν χαϊδευτικὰ οἱ θαμπωμένες λάμπες. Ἡ Γιασεμιά τοὺς κύτταζε μὲ σφιγμένα δόντια.

— Κι' αὐτοὶ; ἔκανε μὲ φωνὴ ἀλλαγμένη, γυρίζοντας πρὸς τὴν παλιὰ γειτόνισσά της.

Ἦταν ἀμείλικτη.

— Ὅλοι, εἶπε κατηγορηματικά.

Ἡ Γιασεμιά ἀπομακρύνθηκε ἀπὸ κοντὰ της. Περπατοῦσε μόνη. Αἰσθανότανε ἀπελπισμένη πὼς μιὰ ἀβυσσαλέα ἀπόσταση τὴ χωρίζε ἀπ' τὴν παρέα.

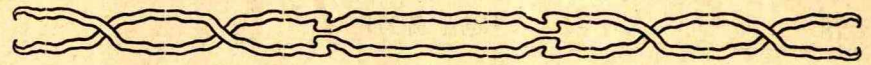
— Γιασεμιά...

Ἦταν ἡ Βασιλική. Εἶχαν φθάσει στὴ βάρκα της. Πρὶν ἀποχωρισθοῦν, ἤθελε νὰ ἐξασφαλίσῃ μιὰ νέα συνάντηση. Ἦταν τρυφερὴ κι' ἐγκάρδια. Ἡ κόρη τοῦ Λουϊζάκου ἀναγκάσθηκε νὰ τῆς ὑποσχεθῇ πὼς θὰ ξανακατέβαινε.

(Τὸ τέλος τοῦ ἐρχόμενου) (*)

ΑΛΕΞ. Σ. ΒΕΪ-ΝΟΓΛΟΥ

(*) Στὴν ἀρχὴ τῆς σελίδος 192 τοῦ τρίτου τεύχους ἀρχίζει τὸ β' κεφάλαιο, τὸ ὁποῖο παρέλειψε νὰ σημειώσῃ ὁ τυπογράφος. Ἐπομένως πρέπει νὰ προστεθῇ ἐκεῖ ὁ λατινικὸς ἀριθμὸς II.

ΤΟ ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΡΕΑΛΙΣΤΙΚΟ ΜΥΘΙΣΤΟΡΗΜΑ

Η ΚΕΡΕΝΙΑ ΚΟΥΚΛΑ

ΤΟΥ Κ. ΧΡΗΣΤΟΜΑΝΟΥ (*)

Ο ΣΥΜΒΟΛΙΣΜΟΣ

Ἐχει καὶ τὸ συμβολισμὸς τῆς ἡ «Κερένια ἡ Κούκλα». Εἶναι αὐτὸς ὁ συμβολισμὸς μετρημένος, ἀληθοφανής, πιθανός, ἀντιροητορικός—ὅπως πρέπει. Ἦδη ἀπὸ τὴν πρώτη στιγμή, ποὺ ὁ Νίκος προφέρει τ' ὄνομά της («Λιόλια τὴ λέν;»), πρὶν κὰν νὰ παρουσιασθῇ τὸ κορίτσι, ἡ φωνὴ του παίρνει «παράξενην ἀπήχηση» ποὺ τὸν ξαφνιαίνει.— Πάνω στὸ μπαλκόνι, τὴ μέρα τῆς ἀποκριᾶς, μιὰ κορδέλλα ἀπὸ σεραπαντέν, ἀδέσποτη, στὴν τύχη πεταμένη, μπλέχει τὸ κεφάλι τῆς Λιόλιας μὲ τὸ κεφάλι τοῦ Νίκου.— Στὸ γυρισμὸ ἀπὸ τὸ χορὸ, μόλις **χαράζει** ἡ ἀυγὴ.— Οἱ ἀμυγδαλιές σχηματίζουν, κάτω ἀπ' τὰ θολωτὰ κλαριά, κὰτι σὰν **νυφικὸ κρεββάτι** ἢ σὰν **κούνια μωροῦ παιδιοῦ**...

Ἄλλ' ἔπειτα ὁ συμβολισμὸς στρέφεται ἀπὸ τὴν αἰσιοδοξία, στὴν τραγικότητα.

Στὸ γυρισμὸ ἀπ' τὸν «κάμπο μὲ τὰ λούλουδα», **βραδυνάξει**.— Ἀχνοὶ κρέμονται στὸν οὐρανὸ σὰν **κρέπια**, κάνει κρούσ καὶ σιωπὴ, καὶ γύρω εἶναι σκόρπια πένθιμη ἀντιφεγγιά.— Τὰ λουλούδια, ποὺ παραπετᾶ ἡ Βιογινία, εἶναι τὸ ἴδιο—ἀλάθευτο—τὸ νεκροστόλισμά της...— Ἡ Λιόλια, τὴν ἄλλη μέρα, ξεκορεμᾶ ἀπ' τὸ σχοινὶ τῆς αὐλίσσας ἓνα σφουγγαρόπανο **μαῦρο**, κι' ἀλαφρώνει τὴ μυγδαλίτσα ποὺ κόντευε νὰ σπάσῃ ἀπ' τὸ βάρος του.— Καὶ τὴν ὥρα ποὺ ὁ γιατρός κάνει τὴν τελευταία καὶ περιττὴν ἔνεση στὴν ἄρρωστη, ἡ Λιόλια μὲ τὰ δάκρυα τῆς ἐνόχου, θυμᾶται τὸ τσίμπημα τῆς μέλισσας στὴν ὥρα τῶν ὀργίων...— Δὲ θὰ πονέσῃ, θὰ τὴν τσιμπήσω μόνο σὰ μιὰ μέλισσα», λέει ὁ γιατρός.

Ἄλλ' ὁ τραγικώτερος κι' ὁ πιὸ μεταφυσικὸς συμβολισμὸς εἶναι τὸ φεγγάρι. Ἀπὸ τὴν ὥρα ποὺ τὸ φῶς του ἐπρόδωσε τοὺς δυὸ ἐρωτευμέ-

(*) Συνέχεια, ἴδε «Νέα Ζωή» Ἰούλιος, Ὀκτώβριος 1933 καὶ Ἰανουάριος 1934

νους, ἀπὸ τὴν ὥρα πὸν ὠδήγησε τὴ Βιργινία νὰ τοὺς βρῆ, τρομακτικὴ ὅσο κι' ἀξεδιάλυτη σχέση δημιουργεῖται ἀνάμεσα στὸ φεγγάρι καὶ στὴν πεθαμένη: εἶναι, τὸ φεγγάρι, ὡσὰν ἡ πένθιμη καὶ μνησίκακη ἀποθέωσή της... Κάθε φορὰ πὸν πρόκειται νὰ γίνῃ κάτι τραγικό, ν' ἀποφασισθῇ κάτι τραγικό, τὰ νοερά μάτια τῆς Λιόλιας τὸ βλέπουν, αὐτὸ τὸ φεγγάρι, νὰ στέλνῃ, ἀπὸ κάπου βαθειά, τὴ μελαγχολικὴν ἀχτίδα του — πότε πραγματική, πότε φανταστική — ὡς μέσα στὴν ψυχὴ της...

«Les morts qu' on a fait saigner dans leurs tombes,
se vengent tsujours...»

* Χρειαζόταν τάχα καὶ πολὺ ὥστε νὰ μεταπέση ἡ πραγματικὴ ὑπόστασις τῆς Βιργινίας σὲ παρουσία μεταφυσική; Μήπως, καὶ ζωντανή, δὲν ἦταν περισσότερο ἓνα φάντασμα, μιὰ ἀποῦσα;

Η ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ

Ἡ φιλοσοφία τοῦ ἔργου θὰ ἦταν κι' αὐτὴ ἐντελῶς περιττή—ἀφοῦ τὰ πράγματα εἶναι «φωνήεντα»—ἀν δὲν ἦταν συντομώτατη στὴ διατύπωσή της, ἀπλούστατη στὴν οὐσία της, πρωτότυπη ὅμως κι' ἀπείρως συγκινητική. Εἶναι ἐν πρώτοις διατυπωμένη στὸν ὀλιγόστιχο πρόλογό του: «Θὰ σᾶς πῶ μιὰν ἱστορία ἀπλὴ καὶ λυπητερή—γιατὶ ἀπλὴ καὶ λυπητερὴ εἶναι κ' ἡ ζωὴ. Τί γρήγορα πὸν φεύγομε κι' ἀφήνομε τὸν ἥλιο καὶ τὴ θάλασσα, τὰ λουλούδια καὶ τὸ φεγγάρι!... Ἐσεῖς πὸν θὰ διαβάσετε αὐτὴ τὴν ἱστορία, θὰ σκεφθῆτε ἴσως πὸς με περισσότερὴν ὑποταγὴ κ' εὐγνωμοσύνη πρέπει νὰ ζήσωμε τὴ θλίψη τῆς ζωῆς πὸν μᾶς ἔδωσε ἡ Μοῖρα!» Ὁ στωικισμὸς αὐτός, πὸν δὲν εἶναι στωικισμὸς, κι' ὁ Ἐπικουρισμὸς, πὸν δὲν εἶν' ἐπικουρισμὸς, συγχωνεύονται στὸ βᾶθος τους σὲ μιὰν ἔννοια,—ἔννοια τραγικότητος καὶ ἀγωνίας. Ἀλλοίμονο στοὺς εὐαίσθητους, ἀλλοίμονο καὶ στοὺς σοφοὺς! Ἡ λύπη μας εἶναι δυστυχία, μὰ κ' ἡ χαρὰ, σὰν ἐντείνεται, κι' αὐτὴ καταστὰ δυστυχία, ἀπὸ τὴν ἀντεπίγνωσή της... Καὶ τὰ σωματικὰ ἀκόμη σημάδια τῆς χαρᾶς καὶ τῆς λύπης μας κατανοῦν κοινά: «τὸ στόμα τῆς Λιόλιας, καθὼς γελοῦσε, ἔκανε καμπύλη σὰν κλάμμα», ἢ «δὲν ἤξερε πότε ἔκλαιγε, πότε γελοῦσε». Κι' ἄλλοῦ, περιγράφεται πάλι ἡ «λύπη πὸν δέρνει τὴν κάθε δυνατὴ χαρὰ»: «γιατὶ κ' ἡ χαρὰ δὲν εἶναι παρὰ ἓνας καημὸς πὸν περιμένει τὴν ὥρα του νὰρθῆ»... Μὰ πόση διαφορὰ ἀπὸ δάκρυα σὲ δάκρυα! «Τί θλιβερὸ πὸν εἶναι τὸ γεροντικὸ κλάμμα! βροχὴ νυχτερινὴ πὸν δὲν ἐλπίζει γιὰ ἥλιο καὶ γιὰ ξαστέρωμα!...»

Κι' ὅλ' αὐτὰ καταλήγουν εἰς τὴν ταπεινὴ μοιρολατρεία: «Ἡ ζωὴ εἶναι τραγοῦδι πὸν σβήνει. Ἡ ζωὴ εἶναι ποτάμι πὸν κυλᾷ...»

ΓΛΩΣΣΑ ΚΑΙ ΥΦΟΣ

Εἶναι τόσο πολυάριθμα καὶ τόσο ἐκτεταμένα τὰ παραδείγματα πὸν ἀντιγράψαμε ὡς τώρα γι' ἄλλους σκοποὺς, ὥστε καθόλου πιά νὰ μὴν ὑπάρχῃ ἀνάγκη καὶ γιὰ νέα, προκειμένου νὰ ποῦμε ὀλίγα λόγια γιὰ τὴ γλῶσσα καὶ τὸ ὕφος τοῦ βιβλίου. Ἡ περίπτωσή του εἶναι μιὰ ἀπὸ τὶς περιπτώσεις ὅπου ἡμπορεῖ νὰ θριαμβεύσῃ πέρα καὶ πέρα ἡ Δημοτικὴ. Κι' ὁ συγγραφεὺς τὸ κατορθώνει. Δημοτικὴ πιστὴ καὶ πηγαία, πλούσια ὅσο κι' ὁμοιόμορφη, κυριολεκτικὴ ὅσο καὶ θερμὴ. Πουθενὰ ἀσάφειες, πουθενὰ ἀκυρολεξίες, πουθενὰ περιφράσεις. Πράγματα κι' ὀνόματα, λεπτομέρειες κι' ὀνόματα, ὅλα χειροπιαστὰ καὶ ζωγραφιστά, ἔτοιμα, εὐκαιρα ἀπλόχερα, σπάταλα. — Ὅσο γιὰ τὸ ὕφος, εἶναι, σχεδὸν στὰ περισσότερα μέρη, ὕφος ποιητικὸ. Μεγαλόστομο, κυματίζει ἀπὸ τὴν ἐλεγεία ὡς τὸ διθύραμβο. Τὰ σχήματα τῆς «παρατάξεως», τοῦ «ἀσυνδέτου», τοῦ ἐπιτακτικοῦ «καί», (τρόποι ἐκφράσεως λυρισμοῦ τρικυμισμένου κι' ἀκατάσχετου) παρουσιάζονται συχνὰ-πυκνά. Σὲ ὀλιγώτερο ἔντεχνα χέρια τὸ ὕφος τοῦτο θὰ κατανοῦσε μονότονο· στὰ χέρια τοῦ Χριστομάνου δὲ χάνει ὅμως τὴ γοργότητά του.

ΕΠΙΔΡΑΣΕΙΣ

Οἱ ἐπιδράσεις τῆς «Κερένιας Κούκλας» ὑπῆρξαν ἀναρίθμητες. Ἀπ' αὐτὴν ἐβγήκεν ὀλόκληρος ὁ ἀστικὸς νεοελληνικὸς ρεαλισμὸς, ἀπ' αὐτὴν ἐβγήκε ὁ Δημοσθένης Βουτυρᾶς κι' ὅλοι οἱ σύντροφοι κ' οἱ μαθηταί του. Κ' ἡ σχολὴ ἐκυρίαρχησε ὡς τὰ 1920 σχεδόν, ἀποκλειστικά. Ἦδη ὅμως ἀπὸ τὰ 1915 ὁ Ξενοπούλος, μετὰ τὸν «Πόλεμο», πέρασε σ' ἀνοιχτότερα πλαίσια, στὰ πλαίσια τοῦ κοινωνικοῦ μυθιστορήματος. Ἐν τούτοις ἡ ἐπίδρασις τῆς «Κερένιας Κούκλας», ἔμμεση πιά καὶ λησμονημένη, ζῆ καὶ σήμερον στὸ μεγαλύτερον μέρος τοῦ συγχρόνου **Διηγήματος**.

Δὲν ὑπάρχει πιά οὔτε τόπος νὰ κάμωμε ἔστω καὶ ἀπλὴν ἱστογραφία προσπαθειῶν **νατουραλιστικοῦ** μυθιστορήματος, ὅπου θὰ ἐτοποθετούσαμε τὴν «Ἀθήνα μας» τοῦ Ν. Σπανδωνῆ, τοὺς «Ἀθλίους τῶν Ἀθηνῶν» τοῦ Κονδυλάκη καὶ ἴσως καὶ κανέν' ἄλλο, ἔργα ὅμως ὄχι, καθὼς φαίνεται, ἀντάξια τοῦ κόπου καὶ τοῦ ὀνόματος. Ἡ ἱστορία ὅμως τῆς νεοελληνικῆς λογοτεχνίας χρωστᾷ νὰ μὴν παραλείψῃ τὴν ἔρευνα καὶ στὸ σημεῖο τοῦτο, πὸν τὴν ἐπιβάλλει, ἂν ὄχι ἄλλο, ὁ σεβαστὸς τοῦλάχιστον ὄγκος τῶν δυὸ μυθιστορημάτων. Καὶ θὰ τὴν κάμῃ, κάποτε...

Ἔτσι, τελειώνομε με τὴν «Κερένια Κούκλα».

Ἐφύλαξα γιὰ τὸ τέλος μιὰ σύγκριση ποὺ δὲν ἔρχεται στὸ νοῦ μας συνήθως. Ὁ συγγραφεὺς τῆς «Κερένιας Κούκλας» εἶν' ὁ ἴδιος με τὸν συγγραφέα τοῦ βιβλίου τῆς «Αὐτοκρατορίσας Ἐλισάβετ». Ὁ ἴδιος ἄνθρωπος ποὺ, μισὸ σὰν ψυχολόγος καὶ καλλιτέχνης, μισὸ σὰν ἑραστής, ἐνόησε κ' ἐπερίγραψε ἀπαράμιλλα τὴν ἀπόκοσμη ἐκείνη, τὴ σχεδὸν μεταφυσικὴ ὑπαρξή, βρῆκε πὼς με τὴν ἴδια στοργὴ καὶ με τὴν ἴδια τέχνη ἔπρεπε νὰ σκύψῃ καὶ στὸν κόσμον τῶν ταπεινῶν: καὶ με τὴν ἴδια δύναμη νὰ ζωγραφίσῃ τρία ἀπὸ τὰ πλάσματά του: τὸ πλάσμα τῆς θυσίας, τὸ πλάσμα τοῦ πάθους καὶ τὸ πλάσμα τῆς δειλίας.

POST SCRIPTUM

Γιὰ τοὺς ἀναγνώστες τῆς «Νέας Ζωῆς» ποὺ — διόμιση χρόνια ὕστερ' ἀπ' τὴν ὁμιλία στὴν αἴθουσα τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἐταιρείας, — τὴ διαβάξουν τυπωμένην ἔδῳ σήμερον, καὶ παραξενεύονται ἴσως γιὰ τὴν ἔκτασή της, ἔχω νὰ σημειώσω ἀκόμη μερικὰ πράγματα ἀπαραίτητα.

Φυσικά, ἡ ὁμιλία στάθηκε συντομώτερη — ὅση τὴν ἐπιτρέπει τὸ ἀνώτατο χρονικὸ πλαίσιο, τῆς μιάμισης ὥρας. Ὁλόκληρο σχεδὸν τὸ μέρος τῆς ἀναλύσεως τῶν δευτερευόντων τύπων, ἀλλὰ κ' ἡ κριτικὴ τῆς ρεαλιστικῆς σατίρας τοῦ βιβλίου εἶχαν τότε παραλειφθῆ, καὶ πολλὰ ἀπὸ τ' ἄλλα του σημεία διαβάσθηκαν συντομώτερα.

Ἀλλὰ ἂν ρωτηθῶ: ἀξίζει τάχα, ὅπωςδήποτε, τόσο διεξοδική, τόσο ἐξονυχιστικὴ ἀνάλυσις τῆς «Κερένιας Κούκλας», σὰν αὐτὴ ποὺ εὗρηκα τὸν τρόπο, ἂν ὄχι στὴν ὁμιλία, νὰ κάμω ὡσὸσο ἔδῳ, στὸ δημοσίευμα τοῦ καλοῦ τούτου περιοδικοῦ; Ἦ ἀπαντήσω πὼς ἀξίζει. Πρῶτα-πρῶτα, τέτοιος ἦταν ὁ σκοπός μου: ἀνάλυσις καὶ κριτικὴ νεοελληνικοῦ ρεαλιστικοῦ μυθιστορήματος. Καὶ κάποια μικρὴ πείρα με δίδαξε πὼς πρέπει, ὅσκις θέλω νὰ εἶμαι κριτικός, νὰ γίνωμαι ἀναλυτικός. Κριτικὴ ἐπιγραμματικὴ, κριτικὴ δυσνόητη, κριτικὴ φιλολογικὴ τέλος πάντων, εἶναι λογοτεχνικὸ εἶδος ὀλίγο βιώσιμο, καὶ ἀκόμη λιγώτερο εἶδος κλασικό. Βλέπω πὼς ἡ κλασικὴ κριτικὴ εἶναι ἀπλῆ, δὲν διστάζει νὰ προστρέχῃ στὴν κοινονομοσύνη, ἀλλὰ καὶ νὰ ξεπέφτῃ καὶ στὴν κοινοτοπία. Οἱ γενικεύσεις της ἀρχίζουν ἀπὸ τὴ ρίζα τοῦ ἀντικειμένου — εἶναι ὅμως γενικεύσεις! Δὲν ἔχει κανεὶς πιά νὰ προσθέσῃ τίποτε... Αὐτὰ ὅλα μαζί, ἓνα ὕψος πληρότητος, εἶναι τόνος σοβαρὸς καὶ ἀπλὸς καὶ μιὰ πειστικὴ μετριοπάθεια, βλέπω ὁλοένα πὼς εἶναι τὰ στοιχεῖα τῆς κλασικῆς κριτικῆς. Ἀλλ' ἀκόμη κ' ἐν ἄλλο, ἐπάνω στὸ ὁποῖο, ἀντιγράφοντας τὴν παρούσα μελέτη, δὲν ἔκαμα καμμιά φειδῶ: τὰ πειστήρια, τ' ἀποσπάσματα ἀπὸ τὸ πρωτότυπο κρινόμενο ἔργο. — Δὲ λέγω βέβαια ὅτι κάθε κριτικὴ πρέπει ν' ἀγγίξῃ παρόμοιες διαστάσεις. Ἀλλ' ὁμολογῶ πὼς εἶχα τὴ φιλοδοξία νὰ κάμω μιὰν

ὑποδειγματικὴ κριτικὴ καὶ αὐτὴ ἔπρεπε νὰ εἶναι ἀνεπτυγμένη μ' ὅλη τὴν ἐλευθερία. Ἡ συντομία ἔρχεται ὕστερα, με τὴν ἐπανάληψη τῆς ἐφαρμογῆς.

Τὸ νομίζω τέλος κ' ἀπὸ κάποιον ἄλλο λόγο ἀντάξιο γιὰ ὅλες τὶς κριτικὲς τιμὲς τὸ μυθιστόρημα τοῦ Χρηστομάνου: γιὰτὶ εἶναι τὸ πρῶτο **νεοελληνικὸ μυθιστόρημα**, τὸ πρῶτο ἀθηναϊκὸ μυθιστόρημα.

Εἶναι γνωστὸ πὼς ὁ Χρηστομάνος ἀπὸ τὴ μητέρα του εἶναι ἀπόγονος τῆς ἀθηναϊκῆς οἰκογενείας τῶν Μπενιζέλων, κ' οἱ Μπενιζέλοι πάλι συγγενεὶς με τὴν ἀθηναϊκὴν οἰκογένεια τῶν Παλαιολόγων. Ἀριστοκράτης ἀθηναῖος ὑπῆρξε λοιπὸν ὁ συγγραφεὺς. Εὐφρίνταστος, ὄραιοπαθής, φίλος τῆς «λαμπρᾶς παραδόσεως», ὁ Χρηστομάνος ὑπερηφανευόταν γιὰ τὴν καταγωγή του. Εἶχε προτείνει μάλιστα, καθὼς διηγεῖται στὰ διαφωτιστικώτατα «Φιλολογικά του Ἀπομνημονεύματα» ὁ ἀκαδημαϊκὸς Παῦλος Νιρβάνας, στὸν ἀκαδημαϊκὸ Δ. Γρ. Καμπούρογλου καὶ στὸν Πλάτωνα Ροδοκανάκη νὰ κάμουν μαζί κ' οἱ τρεῖς τὸ «Ἀθηναϊκὸν Ἀρχοντολόγιον», δηλαδὴ τὸ «libro d'oro» τῆς νεοελληνικῆς Εὐγενείας. Ἀρχαιοδίφαι, ἢ μᾶλλον «παισιόδοξοι», κ' οἱ τρεῖς, ἄρχισαν νὰ ἐργάζωνται, κ' ἡ ἐργασία ἐξακολούθησε ὡς τὸ τέλος τοῦ ψηφίου Ἄλφα—κ' ἀπ' αὐτὴν βγήκε ἐν' ἀπόσπασμά του, ἱστοριοδιφικό, δημοσιευμένο στὸ περιοδικὸ «Παρνασσός» νομίζω, με τὸν τίτλον «Γενεαλογικὰ Μελετήματα: τὸ γένος Λίμπωνα καὶ ὁ Βυζαντινισμὸς ἐν Ἑλλάδι». Ἀλλὰ ἡ ἐργασία δὲν ἐπροχώρησε πρὸς πολὺ, γιὰτὶ οἱ συντάκται—καὶ πρὸ πάντων ὁ Χρηστομάνος—ἄρχισαν νὰ φιλονεικοῦν ἀναμεταξύ τους: Εὐγενεῖς, ποιοὶ θᾶπρεπε νὰ θεωρηθῶν; Πρῶτα-πρῶτα οἱ ἀπόγονοι τῶν βυζαντινῶν αὐτοκρατόρων. Ἐπειτα οἱ ἀπόγονοι τῶν βυζαντινῶν εὐγενῶν, στρατιωτικῶν καὶ πολιτικῶν. Ἀλλ' ἡ Φραγκοκρατία; Στὴν Ἑλλάδα ἦλθαν δυὸ φορὲς φράγκοι. Ἐμειναν χρόνια, παντρεύθηκαν, γέννησαν παιδιά, πούλησαν ἢ χάρισαν προνόμια. Δεύτερος τίτλος Εὐγενείας—ὁ φράγκικος. Ἀλλ' οἱ ἄλλοι εὐρωπαῖοι εὐγενεῖς, ποὺ ἦρθαν ἀργότερα, οἱ Βαυαροὶ; Ἄλλος τίτλος Εὐγενείας. Καὶ ὅμως εἶχε λησμονηθῆ ἀκόμη κ' ἄλλος ἓνας, ὁ κυριώτερος: δηλαδὴ ἡ Εὐγένεια τῶν Ἀγωνιστῶν—ἐκείνων ποὺ εἶχαν ἐλευθερώσει τὴν βυζαντινὴν Εὐγένεια ἀπὸ τὴ σκλαβιά τοῦ τούρκου. Ὁ Μιαούλης, ὁ Κανάρης, ὁ Μπότσαρης, ὁ Κολοκοτρώνης μπορούσαν νὰ μὴν εἶναι οἱ νεοέλληνες Εὐγενεῖς; Μὲ παρόμοιον ἀκριβῶς τρόπο ἰδρύθη καὶ στὴν μεσαιωνικὴν Εὐρώπῃ ἡ Εὐγένεια.

Στὸν Χρηστομάνον ὅμως αὐτὰ δὲν ἄρεσαν. Κ' ἐπειδὴ δὲν μπορούσε νὰ μὴ τὰ λογαριάσῃ ὅλα, παραίτησε τὴν ἐργασία, ποὺ τὴν εἶχε φαντασθῆ ἄλλοιῶς, κ' ἡ ἐργασία σταμάτησε.

Τέλος πάντων, στὸ αἶμα του μέσα ἦταν Ἀθηναῖος ἀριστοκράτης. Ἀλλὰ τέτοιος εἶναι ἀκριβῶς καὶ στὸ ἔργο του! Συνειδητὰ ἢ ὑποσυνειδητὰ; Πότε πιστεύω τὸ δεύτερο, πότε τὸ πρῶτο. Ὅλων τῶν ποιητῶν μας ἡ ποίησις ἔχει κάποιον σύνδεσμον με τὴν Παράδοσιν. Ὁ Σολωμὸς ἔρχεται

ἀπὸ τὰ δημοτικά τραγούδια, ἢ Καθαρεύουσα κι' ὁ Ρωμαντισμὸς ἀπὸ τὸ Φανάρι. Τὸ μυθιστόρημα ὅμως τοῦ Χρηστομάνου ἀρχίζει ἀπὸ τὴν Ἀθήνα. Δὲ βλέπει κανεὶς, ἀπὸ μέσα του, τίς ρίζες του ἀπλωμένες πίσω, πρὸς κάποιαν παράδοσιν. Ὡσάν νὰ μὴν ὑπάρχει τίποτ' ἄλλο πρὶν ἀπ' αὐτό· κι' ὡσάν νὰ ὑπάρχει μόνο τὸ περιβάλλον του—ὁ τόπος του καὶ ὁ καιρὸς του. Μία Ἀθήνα λαϊκὴ, αὐθύπαρκτη, ἀνιστόρητη, ἀδιάπλαστη, σχεδὸν ἄμορφη, σχεδὸν ἄπλαστη, δίχως κληρονομιά, πρόωρα ὀρφανή («κοιλιά-φρανή» μάλιστα, κατὰ τὸ στίχο τοῦ Γρυπάρη)—ὡς τόσο μιὰ Ἀθήνα νέα πού δὲ μοιάζει μὲ καμμιάν ἄλλη.

Ἡ γλῶσσα πρῶτα-πρῶτα τοῦ βιβλίου. Καμμιά σχεδὸν δὲν ἔχει σχέση μὲ τὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἦντον πλασμένα καὶ πλαστικὰ νεοελληνικὰ γλωσσικὰ ιδιώματα: μήτε μὲ τὸ λεκτικὸν ιδίωμα τῶν δημοτικῶν τραγουδιῶν, μήτε μὲ τὸ κρητικόν, μήτε μὲ τὸ ἐπτανησιακόν, μήτε μὲ τὸ πολιτικόν. Ὅλα ἐκεῖνα εἶναι λίγο ἢ πολὺ φιλολογικὰ, ἔχουν κάτι τὸ stylisé καὶ τὸ μηχανικόν—στὴ δημιουργικώτερη ἔννοια τῆς λέξεως. Τὸ ιδίωμα τοῦ Χρηστομάνου εἶναι τὸ ἀθηναϊκόν. Ὅτι ἄκουε ὅπως μιλοῦσε. Ἐκεῖ ὅπου τοῦτο φαίνεται περισσότερο, εἶναι ὅταν συνθέτει λέξεις. Ὁ ἀθηναϊκὸς λαὸς δὲν εἶναι, καθὼς οὔτε ὁ γαλλικὸς, φίλος τῶν συνθέτων· καὶ τὰ σύνθετα τοῦ Χρηστομάνου, τεχνητὰ καὶ βραχύβια, παρουσιάζουν πολὺ μεγαλύτερην ἀδυναμία, παρὰ τὰ σύνθετα τῶν ἄλλων ἐντέχνων πού ἔγραψαν σὲ ἄλλα ιδιώματα. Καὶ μόνο αὐτό; Ὅλης τῆς γλώσσας του τὸ πνεῦμα εἶναι λυτὸ, ἀκατέργαστο, ἀντι-φιλολογικόν. Μόνο στὰ χέρια του γίνεται τέχνη. Μόλις τὴν ἀφήσῃ, ἐννοεῖ κανεὶς πὼς θὰ κάνει φτερά νὰ πετάξῃ ἔξω στὸ δρόμο, ἀπὸ κεῖ πού ἦρθε.

Ὁ πολιτισμὸς ἔπειτα τοῦ βιβλίου, δηλαδὴ ὁ ρεαλισμὸς του.

Ἐδῶ ρωτιέμαι: ὑπῆρξε βυζαντινὸ μυθιστόρημα—καθ'αὐτὸ μυθιστόρημα, πεζογράφημα, ἀστικὸ μυθιστόρημα, πραγματιστικόν; Δὲν ἤξεύρω. Τὸ γεγονός εἶναι ὅτι δὲν ἦρθε ὡς τὴν ἐλεύθερον Ἑλλάδα. Οἱ Σοῦτσοι ἔφεραν τὴν Ποίησιν τῆς Πόλης. Τὸ μυθιστόρημά της δὲν ἔξερω νὰ τὸ ἔφερε κανεὶς

Ὡς τόσο ὑπῆρξε νεοαστικόν, ρεαλιστικὸν βυζαντινὸ διήγημα! Ἡ Ἀλεξάνδρα Παππαδοπούλου δὲν ἐβγήκε βέβαια μόνη της. Τὰ παλιὰ «Ἡμερολόγια» τοῦ Σκόκκου εἶναι γεμᾶτα ἀπὸ χαριτωμένα διηγήματα ἀγνώστων, ἢ σχεδὸν ἀγνώστων μας συγγραφέων, πού ἔγραψαν ὅμως πάροχα καθὼς φαίνεται—ἐπιστήμονες, γιατροὶ προπάντων, δικηγόροι, ἔμποροι ἢ κοσμητοί. Τέλος πάντων, ὅλο αὐτὸ τὸ διήγημα δὲν ἐξέπερσε βέβαια τὴν ἠθογραφίαν! Συνήθειες, προλήψεις, δεισιδαιμονίες, κοινωνικὰ αἰσθήματα, παραμύθια, τραγούδια, οἰκιακὴ καὶ κοινωνικὴ οἰκονομία, διάλογοι, ἐορτὲς καὶ πανηγύρια, πένθη καὶ ἀποφράδες, σκάνδαλα, μάγια, μοιχεῖες, ἔρωτες, λουτρά, γαιτροσόφια, ἴσκιος ὀθωμανικὸς, χρῶμα φραγκικόν, μερικὸι «τύποι» ἀκόμα, ὅπως τῆς βυζαντινῆς «κυράσας» πού σημείωσε ὁ κ. Ξενόπουλος—μὰ τί ἀπόγιναν αὐτὰ ὅλα; Χάθηκαν ἴσως ἐκεῖ πού γεννή-

θηκαν, καὶ εἶναι κοῖμα! Γιατὶ κι' ὁ κατώτατος διηγηματογράφος τῆς Πόλης εἶναι ἠθογράφος ἀπαράμιλλος.—Ἄλλο σύστημα ἐδῶ, ἄλλο style, ἄλλη παράδοσις—ὅπως ἡ γλῶσσα. Τί ἀπόγιναν; Νεοελληνικὸ μυθιστόρημα δὲν τὰ συνέχισε. Καὶ τὸ νεοελληνικὸ μυθιστόρημα τοῦ Χρηστομάνου εἶναι ἄλλο πράγμα. Τίποτε τὸ πολιτικὸν δὲν ἔχει μήτε τὸ σπῆτι, μήτε ἡ ζωὴ, μήτε τὰ λόγια, μήτε τὰ καμώματα, μήτε ἡ δεισιδαιμονία τῆς «Κερένιας Κούκλας». Ποῦ εἶναι ἡ παρεφθαρμένη ἀρχοντιά, ποῦ εἶναι ἡ ἱεροπρέπεια κ' ἡ θρησκοληψία; ποῦ εἶναι ἡ τάξις κι' ὁ πλοῦτος τοῦ τεχνικοῦ πολιτισμοῦ; ποῦ εἶναι τὸ βυζαντινὸ νοικοκυριόν;

Ἡ «Κερένια Κούκλα» τᾶχει ὅλ' αὐτὰ ἀλλοιώτικα, ἀθηναϊκά, δικί της—κι' ὁμολογουμένως πτωχότερα κ' ἐλλειπέστερα, παρὰ τὰ βυζαντινά. Οὔτε κ' οἱ τύποι οἱ μᾶλλον συγγενικοὶ μὲ τὴν Πόλην, οἱ Γειτόνισσες: οὔτ' αὐτὲς δὲ θυμίζουσιν παράδοσιν. Εἶναι—πὼς νὰ τοὺς πῆ κανεὶς;—τύποι ἀγριότεροι, ἀλλὰ κι' ἀβαθέστεροι κι' ἀντικαλλιτεχνικώτεροι, παρὰ οἱ κλασσικοὶ Πολιτικοὶ τύποι τῶν Γειτονισσῶν.

Ἡ ἀπιστία τοῦ Νίκου στὴ γυναῖκα του κ' ἡ ἁμαρτία τῆς Λιόλιας θὰ ἔπαιρναν, στὴ μεταβυζαντινὴν ἐκείνην ἠθογραφίαν, ὄχι τὸν χαρακτῆρα τραγωδίας, καθὼς ἐδῶ, μὲ τὸν χαρακτῆρα σκανδάλου, ἀνακατεμένου μὲ μαγγανείες, προδοσίες, ἀποκαλύψεις—κάτι ἄλλο, κάτι μεσαιωνικόν... Ἐκεῖνο πού τὸ λέμε σήμερον στὴν ἀπλὴ γλῶσσα «αἰσχρόν», καὶ πού εἶναι, τρόπον τινά, ἡ ὀνομασία τῆς ἁμαρτίας—κρύας, ἐκθετης, ἀδέσποτης, στρεβλῆς καὶ ντροπιασμένης—ἔννοια πού ἦρθε ἀπὸ τὰ μοναστήρια ἢ τὰ νοσοκομεῖα,—αὐτὸ θὰ εἶχε ἡ «Κερένια Κούκλα», ἀν τὴν ἔγραφε βυζαντινὸς ἠθογράφος. Ἄλλ' ὄχι ὁ Χρηστομάνος, ὁ ἀθηναῖος, ὅπως τὴν ἔγραφε.

Τύπους «ὑψηλοῦς» ὁ βυζαντινὸς ἠθογράφος δὲν ἔχει. Ἄλλ' ἡ Βιογινία τοῦ Χρηστομάνου εἶναι τύπος ὑψηλός, ταπεινὴ ἀδελφὴ μὲ τὴν παλιάν Ἀλκιστὴ τοῦ Εὐριπίδη.

Ὁ Νίκος, τύπος ἀρρενωπός, ἀνατολίτικος, μὰ ἐλεύθερος στὰ ἔνστικτά του, δὲ μοιάζει μὲ τοὺς ἄνδρες τῆς βυζαντινῆς ἠθογραφίας—πού εἶναι ἀνατολίτες κ' ἐκεῖνοι μεταπλασμένοι ὅμως κάτω ἀπὸ τὸ βίαιον παντοδύναμου τυπικοῦ πολιτισμοῦ, πολὺπλευρου καὶ τελειωμένου—θρησκευτικοῦ, κοινωνικοῦ, οἰκογενειακοῦ, τεχνικοῦ, καλλιτεχνικοῦ.

Τὰ αἰσθήματα στὴν «Κερένια Κούκλα» εἶναι, παρόμοια, ἐλεύθερα καὶ φυσιολογικά. Σημείωσα ἤδη καὶ πρὶν ὅτι «κοινωνικοὶ» τύποι τοῦ ἔργου, στοὺς ὁποίους νὰ καθρεφτίζεται κάποια ζωὴ ὁμαδικώτερη ἀπὸ τὴ ζωὴ τῶν τριῶν ἀτόμων—εἶναι μόνον οἱ γειτόνισσες. Οἱ τρεῖς-τέσσερις πρωταγωνισταὶ ζοῦν ὅπως θὰ ζοῦσαν παντοῦ, καὶ στὴν ἐρημίαν.

Ἄλλὰ καὶ γενικώτερα, καὶ πιὸ ἀόριστα: Πίσω ἀπὸ τὴ μεταβυζαντινὴν ἠθογραφίαν, εἶναι σὰν ν' ἀκούη κανεὶς, ἢ σὰ νὰ μαντεύῃ τὸν ἴσκιον, ἀπὸ ἓνα μεγάλο, ἀπέραντον, σκοτεινὸν καὶ χιλιόχρονον «ἄστν». Σὰ νὰ ἔχη τὴν αἴσθησιν τοῦ μορίου τῆς σκόνης μέσα σὲ ἀπει-

ράριθμα άλλα, πού κινούνται ταυτόχρονα. Μέσα στην «Κερένια Κούκλα», πολλές φορές φλογερά χρωματισμένη, ναί, μὰ πάντα ἡ ἀτμόσφαιρα εἶναι ἡ ἀτμόσφαιρα τῆς Ἄττικῆς, τῆς Ἄττικῆς μας—ἡ ξαστεριά, ἡ ἄπλα, τὸ κενό, τὸ παρθένο, τὸ ἀγονιμοποίητο. Ἡ ζωὴ ἐδῶ εἶναι σπαρτή, σκόρπια, ἀσυστηματοποίητη κι' ἀσύνδετη μὲ ἄλλες.

Γιὰ ὅλ' αὐτά, τέτοια διεξοδικὴ κ' ἐξονυχιστικὴ ἀνάλυση νομίζω πὼς δὲν ἦταν ἀνάξια μὲ τὸ θέμα. Ἡ «Κερένια Κούκλα» εἶναι τὸ πρῶτο **ἀθηναϊκὸ** μυθιστόρημα — τὸ πρῶτο νεοελληνικὸ μυθιστόρημα.

ΤΕΛΛΟΣ ΑΓΡΑΣ

Η ΠΛΑΣΗ ΓΕΡΝΕΙ...

*Ἡ πλάση γέρνει στὸ γλυκὸ τοῦ δνείρου προσκεφάλι,
Φευγατικὴ καὶ ἀπόμακρη, σὰν μελωδία βουβή.
Κι' ὡς ἀγοπλέει στὴν ἄχραντη τοῦ ὀρίζοντος ἀγκάλῃ,
Σὲ δνειροπόλημα ἤσυχο τυλίγεται καὶ οβεῖ.*

*Ποῦ ἐθάρρεις πὼς δλόφωτη, σὲ μυστικὸ ἕνα δεῖπνο,
Αἰθέρια, ἐστολιζότανε μιὰ πένθιμη εὐωδιά,
Κι' ὅ,τι θλιμένο ἀνάσαινε, στὸ μελιχρὸ τῆς ὕπνο,
Σ' ἕνα βαθὺ ἀναγάλιασμα ἐβύθαε τὴν καρδιά.*

ΚΙ' ΑΡΓΟΚΥΛΑΕΙ...

*Κι' ἀργοκυλάει ἀπόκοσμος, στὰ φυλλοκάρδια, ὁ χρόνος,
Τὶ ὅλα τὰ στέριωνε ἡ ψυχὴ στοῦ δνείρου τὸ παλμό,
Καὶ στὸ γλυκὸ ἀποκάρωμα, μιὰς Φοινικιάς ὁ κλῶνος,
Τῆς εὐλογίας τὸν εὔοσμο ἐράντιζε ἀγιασμό.*

*ᾠ! ἄς γονατίσει ὁ λογισμὸς στὰ θάματα τὰ μύρια
Κι' ἄς ξεχωρίσει ὁ Θάνατος τὸ Οὐρανὸ ἀπ' τὴ Γῆ,
Γιὰ νᾶβρει ὁ νοῦς τὰ μυστικὰ τῆς φαντασίας γιοφύρια,
Πρὸς τὸν αἰθέρα, ἀκύμαντος, ὡς τοῦ καπνοῦ ἡ σιγή.*

Θ. ΑΘΗΝΟΓΕΝΗΣ

ΣΗΜΕΙΩΜΑΤΑ

ΕΝΑΣ ΚΙΤΡΙΝΟΣ ΚΡΙΤΙΚΟΣ

Στὸ περασμένο φύλλο ἡ «Νέα Ζωὴ» δημοσίευσε ἕνα μονόπρακτο δράμα τοῦ Π. Κανελλοπούλου. Ὁ συγγραφεὺς ἐκφράζει σ' αὐτό, μ' ἕνα προσωπικὸ, ιδιότυπο καὶ δλοζώντανο τρόπο μιὰ στιγμὴ ἐσωτερικῆς συντριβῆς, ὅπου ὁ κόσμος γίνεται χάος, ὅπου ἡ ἄρνηση ἀντικαθιστᾷ τὸ ἐγώ. Περιγράφει μιὰ στάση αἰώνια τῆς ἀπελπισίας, πού κάθε ἄνθρωπος, ὅταν ζῆ μὲ αὐτοτέλεια καὶ ἐλευθερία, ὅταν παλαίβει οὐσιαστικὰ μὲ τὰ προβλήματα τῆς ζωῆς, θᾶχῃ σὲ μιὰν ἀνάλογη μορφὴ γνωρίσει. Στους «ρομπότ», στους μηχανικοὺς ἀνθρώπους, ὅταν μάλιστα εἶναι καὶ διανοητικὲς μηχανές, τὰ τέτοια δράματα εἶναι ἀκατανόητα, ὅπως καὶ ὅλα τὰ δράματα πού συμβολικὰ ἐκφράζει ἡ τέχνη. Οἱ ἄμουσοι πού κρίνουν ἔργα τέχνης ἐντελῶς ἐξωτερικὰ, σύμφωνα μὲ ρετσέτες, πού, ὅταν θαυμάζουν, θαυμάζουν κατὰ τὶς ὁδηγίες πού τοὺς δόθηκαν ἀπὸ τοὺς ἀφέντες τῶν, δὲν ἔχουν συνήθως τὴν στοιχειώδη τιμιότητα νὰ σωπαίνουν μπροστὰ σὲ κάτι πού δὲν εἶναι εἰς θέσιν νὰ κρίνουν. Μὲ τὸν στόμφο τῶν ἀνθρώπων πού δὲν ἔχουν συναίσθηση τῆς ἀμουσίας των, κουρελιάζουν κάθε τι πού δὲν ἐμπίπτει στὰ στενώτατα πνευματικὰ τους ὄρια. Λένε ἀνοησίες· καὶ οἱ ἀγράφματοι, πού κρίνουν τὴν οὐσία ἀπὸ τὴν περιβολή, θαυμάζουν τὶς ἀνοησίες αὐτές, τόσο μᾶλλον πού μοιάζουν μὲ τὴ δική των διανοητικότητα. Ἄλλὰ αὐτοὶ οἱ Ζώϊλοι εἶναι μόνο κουτοί. Ὑπάρχουν μερικοὶ ἄλλοι πού τετραγωνίζουν τὴν κουταμάρα τους μὲ τὸ φθόνο, τὸ φθόνο πού χαρακτηρίζει τοὺς ἀδυνάτους καὶ τοὺς ἀναξίους. Ἀνίκανοι νὰ καταπιασθοῦν μὲ τὸ περιεχόμενο τοῦ ἔργου, κάνουν τὸν ἀκατάδεχτο, σὰν τὴν ἄλεποῦ ποῦβλεπε ἄγουρες ὅλες τὶς κληματαριές. Διατυπώνουν μορφασμοὺς καὶ εἰρωνικὰ μειδιάματα, μὲ τὴν πρόθεση ὄχι νὰ κρίνουν, οὔτε κἂν νὰ περιφρονήσουν — (ἀν περιφρονοῦσαν ἀληθινά, θὰ σώπαιναν) — μὲ τὴν πρόθεση νὰ β λ ἄ ψ ο υ ν! Γιατί; Γιατί ὅλοι ὅσοι δὲν εἶναι «ποιηταὶ» στὴν εὐρύτατη ἔννοια τῆς λέξεως αὐτῆς, δὲν μπορεῖ νὰ τὸ χωνέψουν πὼς ὑπάρχουν μερικοὶ πού ἔχουν αὐτὸ τὸ δῶρο. Γιὰ τὸν ἴδιο λόγο γιὰ τὸν ὅποιο οἱ ἀγαθοὶ θαυμάζουν, οἱ φθονεροὶ μισοῦν. Γράφουν γιὰ νὰ διεγείρουν τὸν φθόνο καὶ ἄλλων ὁμοίων των, πού ἔχουν τὸ προσὸν νὰ μὴ γράφουν. Στὴν ἱστορία τοῦ πνεύματος αὐτὰ τὰ βρωμερὰ ἔντομα πού μεταμορφώνονται σὲ γλοιώδη σκουλήκια κάθε φορὰ πού ἡ ἀνάγκη τοὺς φέρνει νὰ κολακεύουν,

δὲν διασώζονται παρὰ ἀπὸ μερικὰ ραπίσματα, πὺν μεγάλοι δημιουργοὶ τοὺς ἔχουν ποῦ καὶ ποῦ καταφέρει. Οὐτε στὸ μικρὸ τόπο μας, μὲ τίς μικρές του ἀναλογίες, δὲν ὑπάρχει ἐλπίς νὰ βλάψουν, νὰ ὑπάρξουν πνευτικά αὐτὰ τὰ ἄθλια ὑποκείμενα. Καμμιά ἀντίδραση δὲν χρειάζεται νὰ δημιουργηθῆ ἑναίον των. Ἀπεναντίας θὰ ἦταν καλὸ κάπου κάπου ἀπλῶς νὰ τοὺς δακτυλοδεικτοῦμε, γιὰ νὰ βλέπουν οἱ νέοι πόσο χαμηλὰ μπορεῖ νὰ πέσῃ ὁ ἄνθρωπος, ὅταν τοῦ λείψῃ ὁ σεβασμὸς τοῦ ἄλλου καὶ ἰδίως ὁ σεβασμὸς τοῦ ἑαυτοῦ του.

Σήμερα δακτυλοδεικτοῦμε τὸν ὑπεύθυνον συντάκτη τοῦ «Ἐπιστημολόγου» ἢ ὅποιον ἀνώνυμα κρύβεται πίσω ἀπ' αὐτόν, γιὰ ὅσα γράφει σχετικά μὲ τὸ ἔργο τοῦ κ. Κανελλοπούλου, τὸ δημοσιευμένο στὸ τελευταῖο φύλλο τῆς «Νέας Ζωῆς».

TEL MAITRE TEL VALET

Μιά φορὰ κι' ἕναν καιρὸ ἕνας Σχολαστικός, τοῦ μεσαίωνα ἄνθρωπος, γιὰ νὰ πολεμήσῃ ἕναν νέο, πὺν ἀπὸ φόβο τῆς ὑπεροχῆς του φανταζόνταν ἐχθρὸ του, πῆρε καὶ κουτσούρευε ἀπὸ ξένες κριτικές, τόσες ὅσες δὲν γράφθηκαν γιὰ ὅλα τὰ ἔργα του μαζύ, τὰ κομμάτια πὺν μὲ κατάλληλη συρραφή θὰ παρουσίαζαν τὸ ἔργο τοῦ ὑποθετικοῦ ἐχθροῦ του σὰν καταδικασμένο ἀπὸ μιὰν ὁμόψηφη ἀποδοκιμασία. Τῶκανε μιὰ φορὰ καὶ ἀφοῦ δημοσιεύθηκαν τὰ κείμενα καὶ ἀποδείχθηκε ἡ παραποίηση τῆς γνώμης τῶν ξένων, τὸ ἐπανελάβε, ἐλπίζοντας φαίνεται στὴν ἡλιθιότητα καὶ τὴν κακία τοῦ κόσμου. Τόσο ἡλίθιοι ὅμως καὶ τόσο κακοὶ δὲν βρέθηκαν, ἐκτὸς ἀπὸ ἕναν ὑπηρέτη τοῦ Σχολαστικοῦ.

Αὐτουνοῦ τοῦ πέρασε ἡ ἰδέα ὅτι ἔχει καὶ αὐτὸς ἕναν ἐχθρὸ. Καὶ διάλεξε ἕναν ποιητῆ, πὺν ἐνδιαφέρεται περισσότερο γιὰ τίς μυῖγες πὺν περπατοῦν στὰ τζάμια τοῦ γραφείου του παρὰ γι' αὐτόν. Σὰν τὸν ἀφέντη του, πῆρε ἕνα ἔργο τοῦ ποιητοῦ, ἔκοψε μερικὲς φράσεις ἀπὸ τὴ συνέχεια καὶ τὴν ἀρχιτεκτονική τους θέσῃ, τίς συνέγραψε καὶ αὐτὴν τὴν παραποίηση τὴν παρουσίασε μὲ τὴν ἀξίωση οἱ ὁμοιοὶ του νὰ τὴν θεωρῶσιν ὡς συντριπτικὴ κριτικὴ.

Ἄλλὰ ὑπάρχουν ὁμοιοὶ του ;

ΤΙΣ ΠΤΑΙΕΙ

Παρακαλοῦμε τὸν «Ἐπιστημολόγο» νὰ μᾶς πληροφορήσῃ, δίνοντας, παρὰ τὴ συνήθειά του, συγκεκριμένες πληροφορίες.

α) Πότε ὁ Δελμοῦζος ὑποστήριξε γνώμες ἀντιδημοκρατικὲς καὶ ἐπιβλαβεῖς γιὰ τὰ συμφέροντα τοῦ ἔθνους ; Θέλομε νὰ τίς μάθωμε γιὰ νὰ τὸν χτυπήσωμε κι' ἐμεῖς χωρὶς οἶκτο.

β) Εἰδικώτερα, μὲ τί ἔργα ἢ καὶ μὲ τί λόγια ἔδειξε περιφρόνηση γιὰ τὴν ἐθνικὴ παράδοση καὶ θέλησε νὰ ρίξῃ στὴν ἀφάνεια τὸ παρελθὸν τοῦ ἑλληνισμοῦ ;

γ) Ποιὰ συνάφεια ὑπάρχει μεταξὺ τοῦ Δελμοῦζου καὶ τῶν καθηγητῶν τῶν γυμνασίων πὺν διδάσκουν ὅτι ὁ Μέγας Ἀλέξανδρος ἦταν «τυχοδιώκτης» καὶ ὅτι ἡ σημαία μας εἶναι «ἕνα κουρέλι». Οἱ καθηγηταὶ τῶν γυμνασίων βγῆκαν ὅλοι ἀπὸ τὴν Φιλοσοφικὴ Σχολὴ τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν. Μήπως ἐχορημάτισε ὁ Δελμοῦζος καθηγητὴς στὸ Πανεπιστήμιο τῶν Ἀθηνῶν καὶ εἶναι τότε ὑπεύθυνος γιὰ αὐτὰ τὰ γελοῖα ὑποκείμενα πὺν κακῶς πῆραν πτυχίο. Τίνων καθηγητῶν ὑπογραφεὲς φέρουν τὰ διπλώματά των ; Μήπως τοῦ Δελμοῦζου ;

ΤΟ ΜΕΓΑ ΚΟΜΜΟΥΝΙΣΤΙΚΟ ΟΡΓΑΝΟ

Θέλετε νὰ μάθετε ποῖο εἶναι τὸ μεγαλείτερο κομμουνιστικὸ ὄργανο στὴν Ἑλλάδα ; Ἡ «Φοιτητικὴ σημαία», ὁ «Ριζοσπάστης», οἱ «Πρωτοπόροι» ; Οὐτε κατὰ διάνοιαν. Διαβάζοντας αὐτὰ τὰ περιοδικά, σιγὰ σιγὰ, χωρὶς νὰ τὸ καταλαβαίνῃς, σιχαίνεσαι, περισσότερο ἴσως ἀπὸ ὅ,τι εἶναι δίκαιο, τὸν κομμουνισμό. Τὸ φύλλο πὺν σοῦ δίνει ὄρεξη νὰ γίνῃς κομμουνιστὴς, ἀναρχικός, μηδενιστὴς εἶναι ὁ «Ἐπιστημολόγος». Ἐνας νέος ζωντανός, καθαρός, πὺν δὲν εἶναι ὑπηρέτης κανενὸς Σχολαστικοῦ, πὺν ζητάει νὰ δώσῃ ἀληθινὸ περιεχόμενο στὴ ζωὴ του, πὺν πονάει γιὰ τὴν κοινωνικὴ ἀδικία, ἀμα διαβάσῃ ἄρθρα σὰν ἐκεῖνο πὺν δημοσιεύεται στίς σελίδες 414—15 τοῦ «Ἐπιστημολόγου», τότε, ἂν ἔχῃ νὰ διαλέξῃ μόνον μεταξὺ τῶν γνωμῶν τοῦ ἄρθρου αὐτοῦ καὶ τοῦ κομμουνισμοῦ, ἔχει ἠθικὴ ὑποχρέωση νὰ γίνῃ κομμουνιστὴς.

Ἄν ἕνας τόπος εἶχε τὴν ἀτυχία νᾶχῃ φιλοσοφικὴ Σχολὴ ὅπου πρωτανεύει τὸ «πνεῦμα» τοῦ «Ἐπιστημολόγου», τότε εἶναι μαθηματικῶς βέβαιο ὅτι μιὰ τέτοια Σχολὴ θὰ ἐκκολάψῃ κομμουνιστὰς καὶ ὅταν θὰ ἀναρωτιόμαστε ὕστερα «ἀπὸ ποῦ βγῆκαν ὅλοι αὐτοὶ οἱ δάσκαλοι οἱ κομμουνισταί ;», δὲν θὰ εἶναι σωστὸ νὰ ἀναζητοῦμε ἄλλοῦ τὴν αἰτία, παρὰ στὸ «πνεῦμα» τοῦ «Ἐπιστημολόγου».

ΑΛΛΗΛΟΓΡΑΦΙΑ

κ. Ν. Κ. 'Ενταῦθα. 'Ενῶ τὸ διήγημά σας «Ὁ Ζωγράφος» εἶναι τόσο αἰσθησιακό, καὶ συνεπῶς ἀκατάλληλο γιὰ μᾶς, τὴ ποιήμα σας ὑπερρωμαντικό σὰ νὰ γράφτηκε τοῦλάχιστον τὸ 1850. Δὲ σᾶς φαίνεται καὶ σᾶς περιέργο, πὺν ἀκολουθεῖτε τὶς δυὸ ἄκρες; Κι' ὁμως γράφετε καλά. Στείλτε μᾶς τίποτα ἄλλο πῶς... συντηρητικό ὁμως. — κ. Γ. 'Αρ. 'Ενταῦθα. Ζωγραφίζετε μὲ πρωτοτυπία κι' ἀρκετὴ δύναμη, μὰ σᾶς λείπει ἡ τεχνικὴ ἐντελῶς στὴν ποίηση. Δοκιμάστε νὰ γράψετε διήγημα, θᾶχετε ἀσφαλῶς ἐπιτυχία. — κ. 'Αλκ. Γ. Θεσκιην. Στείλτε μᾶς ἓνα ἀντίγραφο ἀπ' αὐτὸ πὺν σᾶς ἐγκρίναμε στὸ 3ο μᾶς φύλλο, γιὰτι ἔχει παραπέσει καὶ μᾶς συγχωρεῖτε. — κ. Κ. Α. 'Αργοστόλι. Ἔχετε ἀρκετὴ δεξιοτεχνία στὴν ἔκφραση τῶν συναισθημάτων σας. Προσπαθῆστε ὁμως ν' ἀποφύγετε τὸ στενὰ προσωπικό θέμα σας καὶ στείλτε μᾶς τότε κάτι. — 'Ι. 'Α. 'Αλεξάνδρεια. Τὰ δυὸ πρῶτα τετράστιχα ἔχουν κάποια μουσικότητα, μ' αὐτὸ δὲν εἶναι ἀρκετὸ γιὰτι στὸ σύνολο ὑστερεῖ. Ἄλλωστε καὶ τὸ θέμα του δὲν εἶναι τέτοιο πὺν νὰ ἐξουδετερώνεται ἡ πεζότητα τοῦ ἐλεύθερου στίχου. — κ. Σ. Φ. Πάτρα. Τὸ ποιήμα σας ἔχει ἀρκετὸ αἶσθημα μὰ εἶναι γεμάτο χασμωδίες. — κ. Μ. Η. Θεσκιην. Ὑστερεῖ τόλο πολὺ τεχνικό ἔτσι πὺν χάνεται κι' ἡ λίγει πνοὴ πὺν ἔχει. — δ. Γ. Ζ. 'Ενταῦθα. Τὸ «'Ερεῖπιο» ἔχει βέβαια ἀρμονικούς στίχους μὰ δὲν παρουσιάζει καμμιά φυσικότητα, τοῦ λείπει ἡ ζωντάνια κι' εἶναι κοινότυπο. — κ. Γ. Κ. 'Ενταῦθα. Τὸ πρῶτο καλὸ, ἔχει καὶ θέμα καλὸ καὶ φόρμα καὶ μουσική, τὸ δεύτερο ὁμως εἶναι πολὺ μεγάλο κι' ἀδούλευτο. Θὰ δημοσιεύσουμε τὸ πρῶτο ἀργότερα.

ΒΙΒΛΙΑ ΠΟΥ ΛΑΒΑΜΕ

Κώστα Θρακιώτη: Ἐμεῖς δὲ θὰ βαδίσουμε (ποιήματα)

Μακεδονικὲς Ἡμέρες: Διευθ. Γ. Θέμελης,

Ἑλλην. Βιβλιογραφικὴ καὶ Βιβλιοφιλικὴ Ἐπιθεώρησις: Διευθ. Ἐλ. Δάνου.

Ἐδφορίων: Συν. Ι. Μαιναλιώτης.

Ὁ Φίλος τῶν Ζώων.

Νεανικὴ Ψυχὴ

Κυνουριακὰ Νέα.

ΣΤΑ ΕΠΟΜΕΝΑ ΤΕΥΧΗ ΘΑ ΔΗΜΟΣΙΕΥΘΟΥΝ:

Α. ΕΜΠΕΙΡΙΚΟΥ - ΚΟΥΜΟΥΝΔΟΥΡΟΥ:

HENRY DE REGNIER

ΤΕΛΛΟΥ ΑΓΡΑ:

Κ. ΚΑΡΥΩΤΑΚΗΣ

ΕΚΔΟΤΙΚΟΣ ΟΙΚΟΣ Μ. Γ. ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ & ΣΙΑ

ΣΤΑΔΙΟΥ 48—ΑΘΗΝΑΙ

Τηλέφ. 22—895

Τηλεγρ. δ/σις: Βιβλιοπωλεῖον Βασιλείου Ἀθήνας.

ΡΩΜΑΝΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ (τὰ ὠραιότερα ρωμάντσα)

1) <i>Delly</i> : Ἀνάμεσα σὲ δυὸ καρδιές	δεδεμ.	Δρχ.	35
2) <i>Γκλήν</i> : Τρεῖς εὐγενεῖς καρδιές	»	»	30
3) <i>Ὀνέ</i> : Ἡ Κατακτήτρια	»	»	40
4) <i>Ὀυάλλας</i> : Ὄταν ἡ γυναῖκα θέλῃ	»	»	30
5) <i>Delly</i> : Σκλάβος τῆς ἀγάπης	»	»	30
6) » : Ἡ μοιραία γυναῖκα	»	»	35
7) » : Τὸ σπῖτι τῶν ἀηδονιῶν	»	»	35
8) » : Ὄταν ἡ γυναῖκα ξέσῃ ν' ἀγαπᾷ	»	»	25
9) <i>Γκλήν</i> : Τυφλὴ ἀγάπη	»	»	25
10) » : Ἐξῆ μέρης ἔρωτος	»	»	30
11) <i>Ὀυάλλας</i> : Ὁ Ἐκδικητὴς	»	»	30
12) <i>Σεράο</i> : Ἀτυχή ἀγάπη	»	»	40
13) <i>Μπάρκλεϋ</i> : Ἡ ζωὴ μου σου ἀνήκει	»	»	30
14) <i>Νίκβα</i> : Παλιῆς ἀγάπης	»	»	25
15) <i>Delly</i> : Καλόγρηνα τῆς ἀγάπης	»	»	30
17) <i>Γκὺν-νιέ-Μωπισσάν</i> : Ὄταν ὁ ἔρως ἀνθίξῃ	»	»	25
18) <i>Δοστογιέφσκυ</i> : Ὁ φτωχόκοσμος	»	»	30
19) <i>Σεράο</i> : Τηλεγραφεῖον Τμήμα Γυναικῶν	»	»	25
20) <i>Φράνς Ἀνατόλ</i> : Πάνω στὴν ἄσπρη πέτρα	»	»	25
21) <i>Νίκβα</i> : Κυρία μου	»	»	30
22) <i>Δαμπίκη</i> : Πῶς ἀγαποῦν οἱ φθυσικοί	»	»	30
23) <i>Κάρε</i> : Ὑπὸ τὰς φιλύρας	»	»	35

ΥΠΟ ΕΚΔΟΣΙΝ

24) *Μ. Κορέλλι*: Θέλιμα (τὸ ὠραιότερον μυθιστόρημα)

ΣΕ ΛΙΓΕΣ ΜΕΡΕΣ ΚΥΚΛΟΦΟΡΕΙ

ΝΤΟΛΗ ΝΙΚΒΑ: ΕΝΤΥΠΩΣΕΙΣ ΑΠΟ ΤΗΝ ΙΣΠΑΝΙΑ

Ὅλαι αἱ ταξειδιωτικαὶ περιγραφαὶ αἱ γραφεῖσαι εἰς τὸν

«Ἐλεύθερον Ἄνθρωπον»

Ἐκδοσις σὲ 500 ἀριθμημένα ἀντίτυπα. Πλουσία ἔγχρωμος εἰκονογράφησις, ἐξασφαλῆσατε ἀντίτυπα.

ΔΙ' ΟΙΑΔΗΠΟΤΕ ΒΙΒΛΙΑ ΘΕΛΗΣΕΤΕ ΕΠΙΣΚΕΥΘΗΤΕ ΜΑΣ
Ἡ ΓΡΑΨΑΤΕ ΜΑΣ. — ΑΓΟΡΑΖΟΜΕΝ ΠΑΛΑΙΑ ΒΙΒΛΙΑ ΕΙΣ
ΤΑΣ ΚΑΛΛΙΤΕΡΑΣ ΤΙΜΑΣ

Ζητήσατε Τιμοκατάλογον.